

Digitaliseret af | Digitised by

**DET KGL.
BIBLIOTEK**

Royal Danish Library

Forfatter(e) | Author(s):

Nielsen, Alfred E.; Trykt og udg. af Kr.
Kongstad.

Titel | Title:

Slangerup

Udgivet år og sted | Publication time and place: Hillerød : Kr. Kongstad, 1921

Fysiske størrelse | Physical extent:

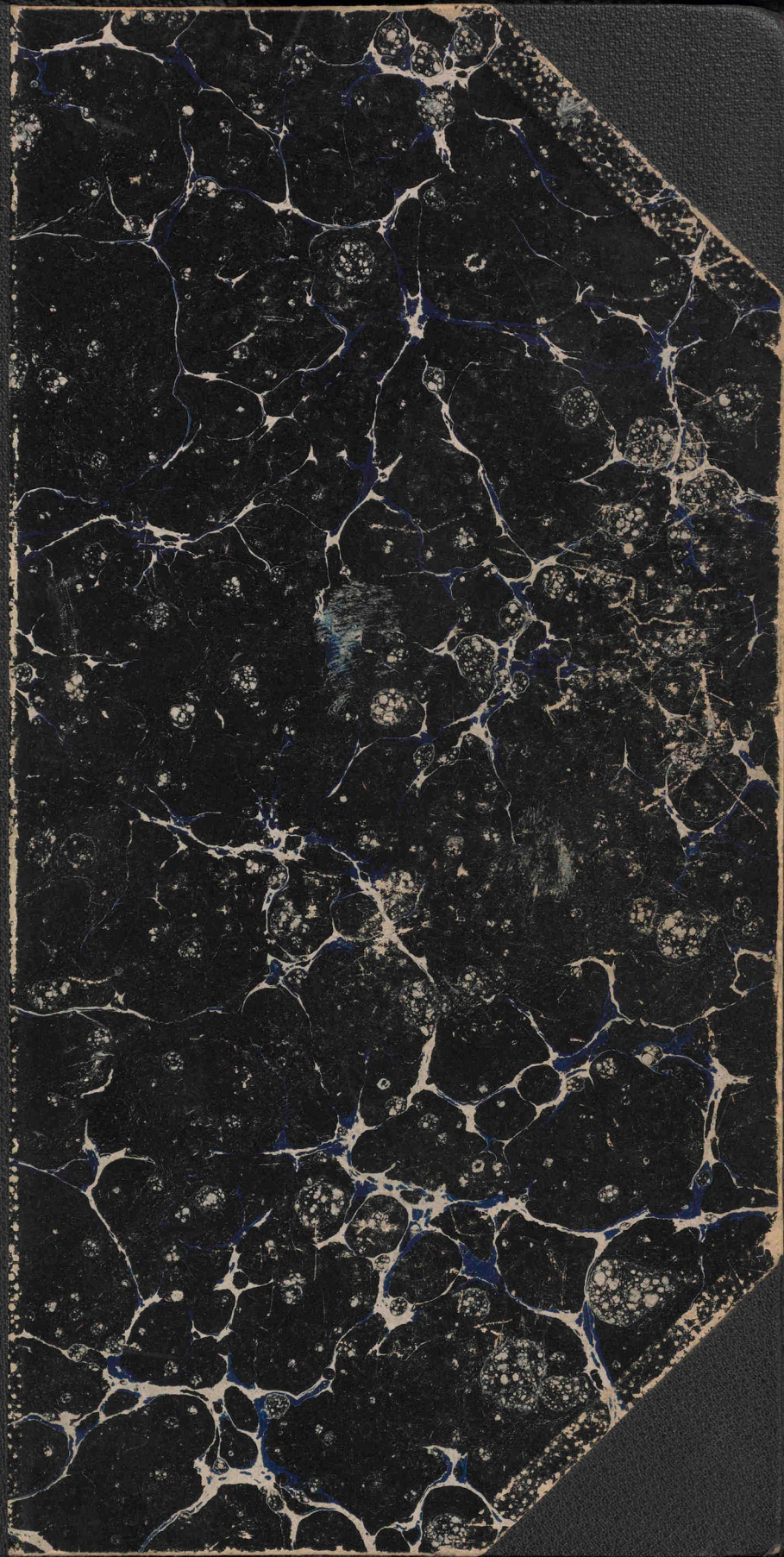
57 s., [3] tav. :

DK

Værket kan være ophavsretligt beskyttet, og så må du kun bruge PDF-filen til personlig brug. Hvis ophavsmanden er død for mere end 70 år siden, er værket fri af ophavsret (public domain), og så kan du bruge værket frit. Hvis der er flere ophavsmænd, gælder den længstlevendes dødsår. Husk altid at kreditere ophavsmanden.

UK

The work may be copyrighted in which case the PDF file may only be used for personal use. If the author died more than 70 years ago, the work becomes public domain and can then be freely used. If there are several authors, the year of death of the longest living person applies. Always remember to credit the author

33-120-80

DET KONGELIGE BIBLIOTEK
DA 1.2 S 33 8°

1 1 33 0 8 01489 0

Det Kgl. Bibliotek

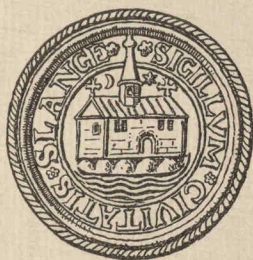
130025718020

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY
1100 EAST 58TH STREET
CHICAGO, ILL. 60637

Alfred E. Nielsen:

Slangerup.

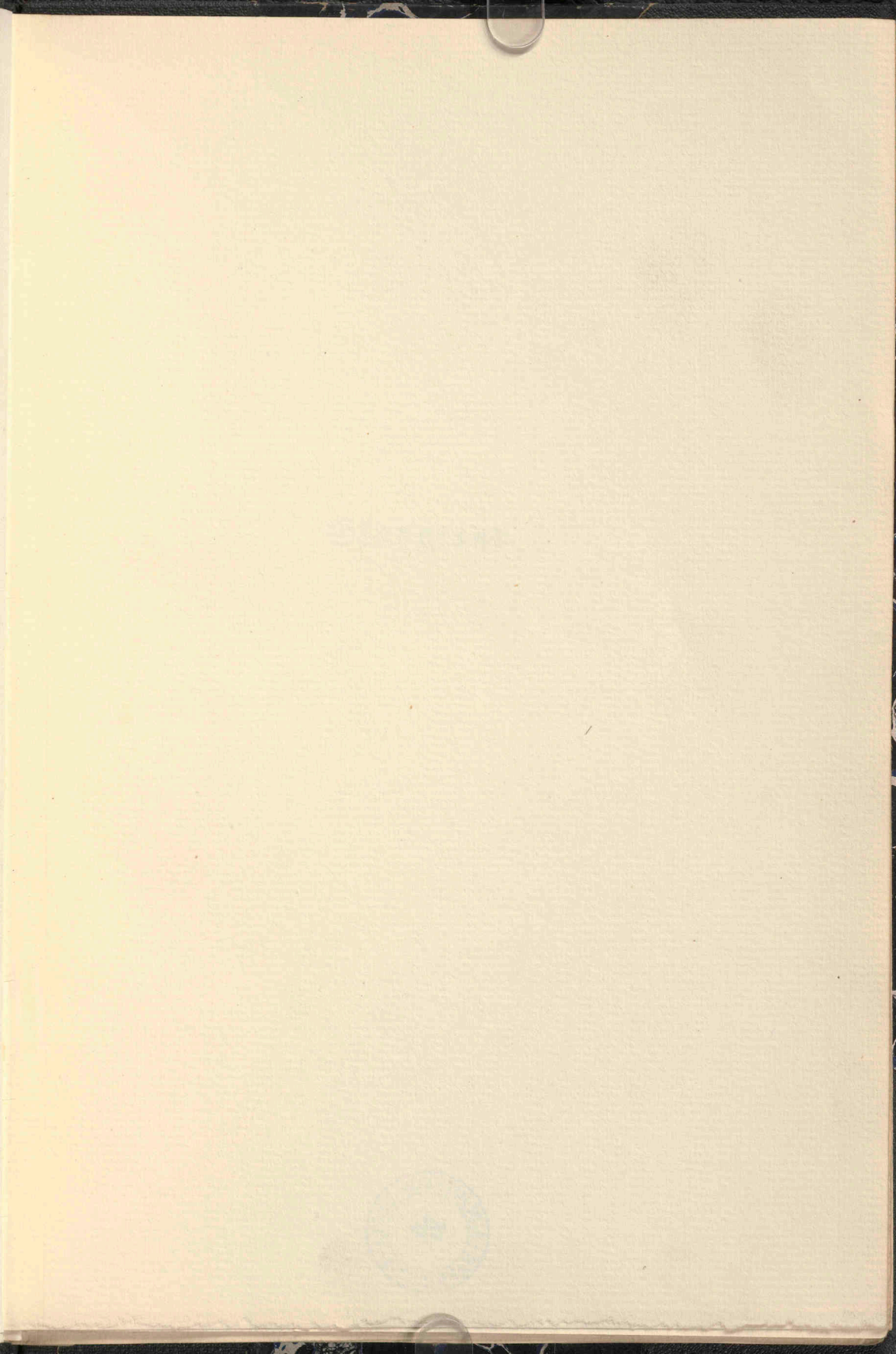

1921. 2676

Trykt og udgivet af Kr. Kongstad.

Hillerød.

1921

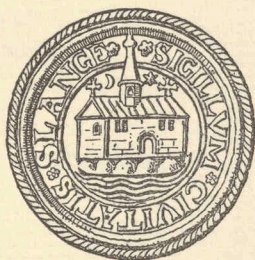

Slangerup.

Blank page

Alfred E. Nielsen:

Slangerup.

Trykt og udgivet af Kr. Kongstad.

Hillerød.

1921

Indhold.

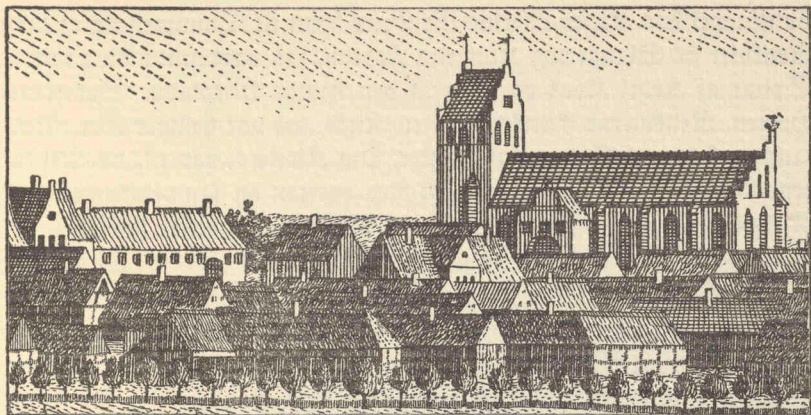
Træf af Byens Historie	Side 11
Klosteret	14
Kirken	17
Kirkens Arkitektur	18
Kirkens Inventar	19
Gravstene og Epitaster	23
Tårnet	30
Kirkens Præster.	31
Latinskolen og den danske Skole	39
Rektorer	41
Lærere	45
De gamle Gader	48
Tilføjelse	59
Literatur	60
Billeder	61

Index

1	Introduction
2	Chapter I
3	Chapter II
4	Chapter III
5	Chapter IV
6	Chapter V
7	Chapter VI
8	Chapter VII
9	Chapter VIII
10	Chapter IX
11	Chapter X
12	Chapter XI
13	Chapter XII
14	Chapter XIII
15	Chapter XIV
16	Chapter XV
17	Chapter XVI
18	Chapter XVII
19	Chapter XVIII
20	Chapter XIX
21	Chapter XX
22	Chapter XXI
23	Chapter XXII
24	Chapter XXIII
25	Chapter XXIV
26	Chapter XXV
27	Chapter XXVI
28	Chapter XXVII
29	Chapter XXVIII
30	Chapter XXIX
31	Chapter XXX
32	Chapter XXXI
33	Chapter XXXII
34	Chapter XXXIII
35	Chapter XXXIV
36	Chapter XXXV
37	Chapter XXXVI
38	Chapter XXXVII
39	Chapter XXXVIII
40	Chapter XXXIX
41	Chapter XL
42	Chapter XLI
43	Chapter XLII
44	Chapter XLIII
45	Chapter XLIV
46	Chapter XLV
47	Chapter XLVI
48	Chapter XLVII
49	Chapter XLVIII
50	Chapter XLIX
51	Chapter L
52	Chapter LI
53	Chapter LII
54	Chapter LIII
55	Chapter LIV
56	Chapter LV
57	Chapter LVI
58	Chapter LVII
59	Chapter LVIII
60	Chapter LIX
61	Chapter LX
62	Chapter LXI
63	Chapter LXII
64	Chapter LXIII
65	Chapter LXIV
66	Chapter LXV
67	Chapter LXVI
68	Chapter LXVII
69	Chapter LXVIII
70	Chapter LXIX
71	Chapter LXX
72	Chapter LXXI
73	Chapter LXXII
74	Chapter LXXIII
75	Chapter LXXIV
76	Chapter LXXV
77	Chapter LXXVI
78	Chapter LXXVII
79	Chapter LXXVIII
80	Chapter LXXIX
81	Chapter LXXX
82	Chapter LXXXI
83	Chapter LXXXII
84	Chapter LXXXIII
85	Chapter LXXXIV
86	Chapter LXXXV
87	Chapter LXXXVI
88	Chapter LXXXVII
89	Chapter LXXXVIII
90	Chapter LXXXIX
91	Chapter LXXXX
92	Chapter LXXXXI
93	Chapter LXXXXII
94	Chapter LXXXXIII
95	Chapter LXXXXIV
96	Chapter LXXXXV
97	Chapter LXXXXVI
98	Chapter LXXXXVII
99	Chapter LXXXXVIII
100	Chapter LXXXXIX
101	Chapter LXXXXX

Træk af Byens Historie.

Den er meget gammel, da Kong ERJK Egegod her er fød, som gav Byen Stads-Ret 1100, hvilket blev confirmeret af Kong Christian I Anno 1451".

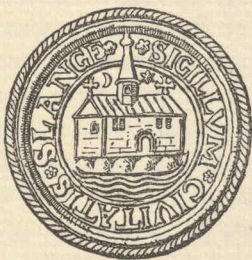
Saaledes skriver Pontoppidan i sin Danske Atlas i 1774. Det var i 1056, Erik Egegod blev født i Slangerup. En egentlig Kongsgaard, hvor Kongen jævnligt boede, havde Byen ikke, men derimod ejede Kongen en Uolsgaard, hvor han undertiden overnattede, naar han med Følge var paa Rejse. Han var en af Svend Estridsens uægte Sønner. At Erik Egegod gav Byen Købstadsrettigheder omkring Aar 1100, er der Tradition for, men noget Bevis for Overleveringens Rigtighed har man ikke. I Christian I's Confirmeringskrivelse af 2. September 1451 nævnes Erik Egegod ikke, hvorimod senere Kongers Belgerninger mod Byen omtales. Det ældste Dokument, hvori Slangerup nævnes, er Erik Menveds Brev af 18. Februar 1302. Det er udstedt i Roskilde og giver Slangerup lige Rettigheder med den gamle Konge- og Bispestad.

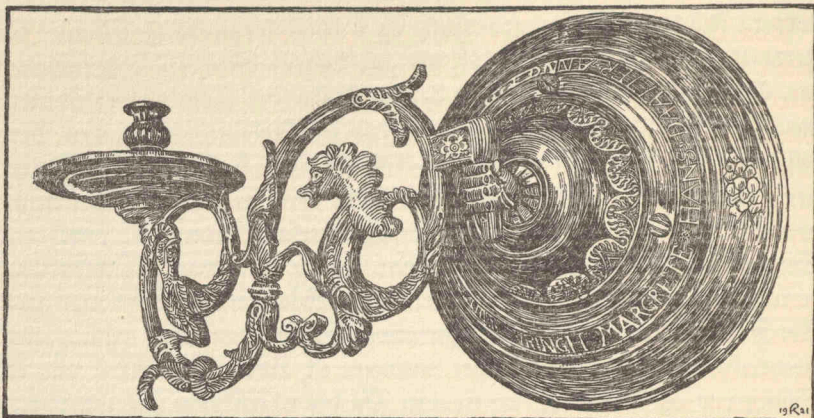
Er det saaledes tvivlsomt, om Slangerups Købstadsdage begyndte under Erik Egegod, er der derimod næppe Tvivl om, at Byens Triysel og Fremgang, der førte til, at den senere blev Købstad, skyldes Erik Egegod. Fra sin Pilgrimsfærd i 1103 sendte han under et Ophold i Kon-

stantinopel hos Kejser Alexius Relikvier hjem til Danmark, og af disse Relikvier fik Slangerup, Kongens Jødeby, saa værdifulde Ting som en Splint af Kristi Kors og Ben af den hellige Nikolaus, Søfolkens Helgen. Relikvierne skænkedes til en Kirke, der var helliget Sct. Nikolaus og hørte til Slangerup Kloster. Om Klosteret var til, da Relikvierne blev sendt hjem, eller det først blev oprettet og sammenknyttet med Kirken, efter at Gaverne var kommet til Byen, kan ikke fastslås. En lidet troværdig Beretning siger, at Erik Ejegod byggede en Kirke netop paa det Sted, hvor hans Bugge havde staaet. I Slutningen af det 12. Aarhundrede kan man imidlertid med Sikkerhed sige, at saavel Kirke som Kloster har eksisteret.

Slangerup kom ret hurtigt i Ry paa Grund af de værdifulde Gaver, som Klosteret var kommen i Besiddelse af. Slangerup var paa den Tid en Soby. En Arm af Roskilde Fjord, Slangerupfjorden, gik ind til Byen, hvis Baaben blev en Kirke med et hølgende Vand foran. Slangerup skabte sig en udstrakt Handel, store Markeder blev afholdt der, og omkring Midten af det 14. Aarhundrede blev Byen Tingsted for det store Tryherred. — Med Reformationen fik Slangerup Latinskole, men omtrent samtidig flyttedes Tryherreds Ting til Helsingør. Det var et slemme Slag for Byen, da Tingdagene altid førte mange Menneſker til. 1556 blev dog Tinget atter forlagt til Slangerup. Frederik den Anden interesserede sig imidlertid saa stærkt for Frederiksborg og Bebyggelsen deromkring, at han efter 1560 henlagde Tinget til Frederiksborg, hvor det blev til 1573, da det for tredje Gang kom til Slangerup. I disse Omſkiftelsens Aar var det gaaet op og ned med Byens Anseelse og Velstand, og der var endog en Uarrække, hvor Købstadsrettigheden var taget fra den; men samtidig med, at Tinget i 1573 vendte tilbage til Slangerup, fik Byen ogsaa sine Købstadsrettigheder igen. Sin gamle Glans og Magt fik Slangerup dog aldrig mere, og det skyldtes navnlig den Omſtændighed, at Fjorden udtørredes lidt efter lidt og fyldtes med Hængedynd. Da Byen mistede sin Havn, fandt Slangerupkøbmændene i 1578 paa at anlægge en Oplagsplads for deres Varer paa Bakken ved Oppefundsby, hvor Fjorden stadig var sejlbar. Stedet kaldtes Sundby Færge. Enkelte af Købmændene fandt Vejen mellem Oplagspladsen og Slangerup for lang og flyttede ud til Oplagspladsen, hvor de tog fast Bopæl; flere fulgte efter, og Slangerup sagnede hen. Ude ved Fjorden

voksede Flækken med rivende Hast, og i 1665 forandrede Navnet til Frederiksfund efter Frederik III, der gav Ladepladsen Købstadsrettigheder. Slangerup mistede dog ikke derved straks sine Købstadsprivilegier, men fra 1665 til 1809 havde Slangerup og Frederiksfund fælles Magistrat og benævnedes i officielle Skrivelser altid Købstæderne Slangerup—Frederiksfund. Paa den anden Side af Slangerup var der ogsaa opkommet en ny Købstad, Hillerød, og eftersom Tiden gik, svækkedes Slangerup mere og mere. Dertil kom, at der altid var Splid mellem de to samholdende Købstæder. Præsterne i Slangerup gjorde med fuld Ret Fordring paa at være Sognepræst for Frederiksfund ogsaa, men Frederiksfund'erne havde meget nærmere til Udesundby Kirke end til Slangerup og bøjede sig kun nødigt. Da der i 1730'erne imidlertid skete det, at nogle Børn fra Frederiksfund, som var paa Vej til Slangerup Kirke til Daab, led saa meget af Kulde, at de døde, kom der en Overenskomst i Stand paa det kirkelige Omraade. Det var dog ikke alene mellem Slangerup og Frederiksfund, der førtes Krig. Ogsaa Slangerups egne Indvaanere lavedes, navnlig om Jorden. Skellene mellem de forskellige Jorder stod ikke, hvor de skulde staa, og der var meget andet i Vejen. Autoriteterne havde altid Klager fra Slangerup, hvis Borgere var saa usformuende, at de ikke formaaede at bygge et nyt Ting og Arresthus, som det var blevet forlangt af dem. Disse evige Kvaler med Byen førte da til, at det danske Cancelli foreslog dens Nedlæggelse som Købstad, og saadan blev det. 1809 ophørte Slangerups Købstadsdage, hvad Amtmanden over Frederiksborg Amt, Arctander, Slangerups tidligere Byfoged, den senere Birkedommer i Frederiksborg Birk, Rathenburg, og den konstituerede Byfoged i Slangerup, Løjtnant C. P. Feilberg, havde en væsentlig Del af Skylden for.

Klosteret.

Som tidligere nævnt kan det ikke fastslås, om Klosteret eksisterede, da Erik Sjegod i 1103 sendte sine kostbare Gaver hjem fra Konstantinopel, eller om disse Gaver gav Stødet til dets Oprettelse. At det var til i 1187, har man derimod Bevis for, idet man fra dette Aar har to Breve vedrørende Klosteret. Begge Breve er skrevet af Abbed Wilhelm i Ubelholt Kloster, det ene til Priorinden i Slangerup og to Jomfruer samme Sted, det andet til to af Klosterets Nonner, der, efter hvad en Munk ved Navn Thomas har fortalt Abbed Wilhelm, ikke altid holder sig paa Dydens Vej, og som derfor faar en kraftig Formaning.

Straks efter, at Klosteret, der var viet Jomfru Marie og Sct. Nikolaus, var oprettet, begyndte Gaverne at strømme ind. Adskillige betænkte Sct. Marie — eller Vor Frue Kloster, som dets Navn var, i Gavebreve og Testamenter, og paa de store Markedsdage, naar Markedsgæsterne fik Syndsforladelse og i store Skarer kom for at kysse Relikvierne, bugnede Klosterets Pengekasse. Ogsaa Kongerne støttede Klosteret, der afgav bedre Herbergstrum end Kongens Uolsgaard. Saaledes udstedte Erik Menved den 26. December 1311 et Beskærmelsesbrev for Slangerup Benedictinerkloster, hvori han tilsiger Nonnerne, Tyende og Tjenere sin Beskyttelse og fritager Klosteret fra alle Skatter.

Paa Baldemar Atterdags Tid indtraadte den svenske Prinsesse Agnete i Klosteret. Hun var en Datter af Kong Birger og Dronning Margrethe, Erik Menveds Søster, og hendes Optagelse blandt Klosterjomfruerne gav Anledning til, at Kongen i 1344 tillagde Klosteret hele Slangstrup By, Kronens Gaard Hiortogh (Hiortholm, Jordhøj) og en Del af Sigerslevvester med Kirken. Af dette Gods skulde Agnete og hendes to Tjenestmøder holdes med Mad, Øl og Klæder.

I 1532 nævnes „Margrethe Grubbes Daater“ som Jomfru i Klosteret. Hun var Datter af Oluf Ipsen kaldet Sparre (en Søn af Kristian I's Rigskansler Jøp Jensen Sparre til Sandby og Vibngaard) og Kirsten Grubbe. Margrethe Grubbesdatter Sparre blev allerede som Barn ved Forældrenes Død indgivet i Klosteret, hvor hun var i 16:18 Aar. Efter Reformationen blev hun viet til Theus Oluffen Daae (Søn af Oluf Daae til Steenstrup), der som syg eller vansør nød Pleje i Klosteret. Iflg. en Herredagsdom af 26. Juni 1537 havde de et Barn. Efter Brylluppet søgte Margrethe sin Svoger Niels Fickesøn for Arv lige med sin Søster Bodil, „en halffdeel utj Sandbyegaardt oc godtz“. Hun fik imidlertid ingen Arv, men blev „isteeden æresskjælder“ af Svogeren. Det ser derefter ud til, at Theus Oluffen Daae og Margrethe sammen med Barnet (eller Børnene) er udvandret til Norge, maaske sammen med deres Frænde Jørgen Daae, der fra 1559—70 var Lensmand paa Udsten Kloster i Norge. Den Oluf Daae, der i 1603 ejede Hødalstal, Bolden i Søndnøre (Norge), var efter Tradition i den norske Gren af Adelslægten Daae en Søn eller Sønesøn af Theus Oluffen Daae og Margrethe Grubbesdatter Sparre.

Efterhaanden som Klosterets Jordtilliggende voksede, steg Klosterfogeden i Anseelse. Han deltager i Trykherreds Ting som Tinghøring, ja, naar en enkelt Gang endog saa højt som til Landstinget, da dette behandler en Sag, der vedrører Klosteret.

Da Klosterets Fogeder ofte deltog som Opmand i Jordstridigheder, nævnes deres Navne af og til i gamle Retsdokumenter. Det ses saaledes af et Landstingskøde af 13. Marts 1399, at Klosterfogeden paa dette Tidspunkt hed Johannes Bruun. 24. August 1458 nævnes Henrik Skarsaw, 1477 Niels Jnde. Et Tingsvidne, dateret 6. Maj 1474, nævner Eggert Kantzo, og 1482 støder man paa Jost Ericson som Foged.

Allerede et Stykke Tid før Reformationen ophører Klosteret at have

Foged. I Stedet faar en Mand „Livbrev“ paa Klosteret. Han skal sørge for Klosterjomfruernes Underhold og vedligeholde Klosterets Bygninger mod til Gengæld at faa Brugsretten til Klosterjorden og alt Gods. 1517 fik Dr. Bartram og Hustru Brev paa Slangerup Kloster. Bartram afløstes i 1523 af Otto Brochenhuus, og i 1529 nævnes Stenhugger Mester Morten Busfert og hans Hustru Bodil som Styreere.

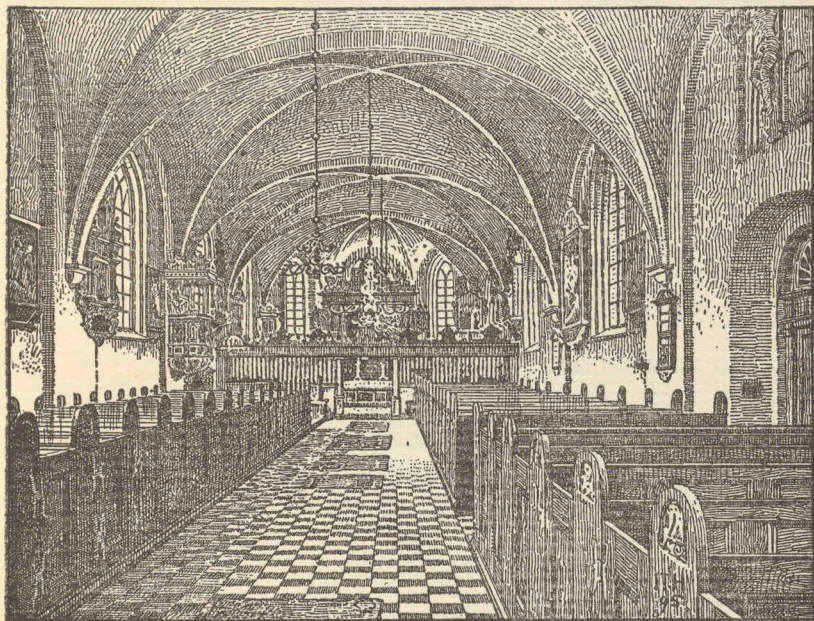
Ved Reformationen inddrog Kongen Godserne, men Klosteret bestod endnu en Snes Aar, bestyret af kongelige Fogeder. Jens Jyde nævnes 1551 som Foged i Slangerup Klosters Gæstegaard. I 1536 befalede Kongen Klosterets Priorinde, at hun skulde give Slangerups første lutheriske Præst, Johan Tønder, Bolig i Klosteret, da man formedelt Borgernes Fattigdom ikke kunde forlange dem til at bygge den nye Præst en Bolig.

Efter at Klostergodset var blevet splittet ad og sammenlagt med andre Godser, havde Klosteret kun Bygningerne og noget Jordskyd tilbage.

I 1562 skænkedes Klosterkirken til Byen, da Borgerne havde klaget over, at Sognekirken var for lille og for brøstfældig. I 1588 fuldendtes den nye Sognekirke, og omkring Aar 1600 blev Klosterkirken nedrevet. Af Klosterets Bygninger overlodes der foruden Kirken ogsaa Byen et Stenhus. Det blev indrettet til Raadhus og brændte under en stor Jildebrand i 1724.

Annales Eccles. Dan. III, S. 384 beretter, at der i 1572 var blevet nedbrudt et „Kapel“ i Slangerup og, at Materialerne skænkedes til Abbeden eller, som han ogsaa kaldtes, Befalingsmanden i Ringsted, Joar Bertelsen, for at han ved Hjælp af dem kunde udbedre sit Klosters Bygninger. J. B. Løffler, der nævner dette, har ikke kunnet finde det Sted, hvor Kapellet har ligget. Mellem Jordhøj og Manderup, altsaa ikke ret langt fra Slangerups Bygrænse, ligger en Bakke der i Kristian V's Matrikel benævnes Kirkeholm, men nu i daglig Tale kaldes Kirkebjerg. Pastor Knæckenborg i Slangerup mente, at der paa den Bakke havde ligget et Kapel i ældre Tider. Rimeligvis er dette Kapel det, der blev nedbrudt i 1572. Paa et Par gamle Kobberstik af Slangerup — Bruuns Stik fra 1755 og et andet samtidigt Stik — ses mærkelig nok endnu paa den Tid et Kapel med et lille Taarn paa den omtalte Bakke.

Desværre findes der ikke det mindste tilbage af Klosteret i vore Dage. Dog støder man af og til ved Udgravninger i Klosterstræde paa Skeletter. Klosteret har haft sin Kirkegaard paa dette Sted.

Kirken.

Foruden Klosterkirken havde Slangerup en til Sct. Michael viet Sognekirke. Hvornaar denne Kirke er opført, det ved man ikke; sandsynligvis var den til, da Klosterkirken opførtes. Oprindelig har Sct. Michaels Kirke nok været af Stolpeværk, der sidst i det 11. Aarhundrede er afløst af en Stenbygning.

Første Gang, denne Sognekirke omtales, er paa Frederik II's Tid. Borgerne klagede over, at den var i daarlig Stand og for lille. Som allerede omtalt stænkede Kongen da Klosterkirken til Byen i 1562, men Klagerne forstummede ikke endda. Man ønskede at faa Hjælp til Nedbrydning af den gamle Sognekirke og til Opførelsen af en ny og større. Kongen lod da den 29. September 1576 — efter at han tre Aar i Forvejen havde tillagt Kirken al den Jordskyld, som tidligere var svaret til Klosteret — udgaa Befaling om, at enhver sjællandsk Kirke, hvortil Kronen havde Patronatsret, skulde give Sct. Michaels Kirke i Slangerup „1 Mark danske“. Der gik dog en halv Snes Aar, inden det indsamlede Beløb var blevet stort nok til, at Opførelsen af den nye Kirke kunde paabegyndes. Kongen befalede 1586 Lensmanden paa Frederiksborg, Joachim Leist, at lade de Slangerup Borgere faa al den hugne Sten, som fandtes ved Græse, og Aaret efter fik Bert Rantzau, Lens-

mand paa Kronborg, Ordre til at forsyne Borgmester og Raad i Slangerup med gullandsk Sandsten til Kirken.

Den nye Sct. Michaels Kirke var ved Frederik II's Død 1588 næsten fuldført. Ifølge et Kongebrev af 8. Februar 1589 er den bekendte Hans Steenwinkel den Eldre Kirkens Bygmester.

Kirkens Arkitektur.

Frederik II's Kirke indeholder betydelige Restes af den gamle Sognekirke, der laa paa samme Sted. Saaledes stammer hele Underdelen af Taarnet omtrent op til Urskiven fra den gamle Kirke, hvis Taarn man forhøjede og forstærkede med en indvendig 1:2-stens Mur. De gamle Endhuller blev muret til; men deres Omrids ses meget tydeligt.

Stilen er overalt gothisk Renæssance, og Materialet er røde Mursten, der i den gamle Del af Taarnet ligger i Munkeskifte. Langhuset, selve Kirkeskibet, ender i en ejendommelig og smuk polygon Spidsgaavl, der er rigt udsmykket med Blindniger, Pilastre og Gesimser.

Baabenhuset er det Sted, hvor Renæssancemotiverne træder tydeligst frem. Over Indgangsdøren er indmuret 3 Sandstenstavler og en Sandstensfrise.

Den midterste Tavle bærer Frederik II's Navnetræk og Aarstallet 1588. Den venstre Tavle er smykket med det danske Rigsvaaben og Kongens Valgsprog: Mein Hofniin zu Gott alliin. Paa den østre Tavle findes Mecklenborgs Vaaben og Dronning Sofias Devise: Gott verlest die seinen nicht. Frisen har følgende Indskrift:

Kong Frederich Zhen Anden Aff Zhet Nassn Lod Bygge Zhenne Kircke Gud Til Vre — Och Slangerupe By Til Gaffn Gud Hanem Euindelige Strycke Anno 1588.

„Strycke“ er selvfølgelig en Fejlhugning for Strycke.

Ved en Restauration af Baabenhuset i 1916 fandt man, hvor Baabenhuset støder til Skibet, Spor, der kunde tyde paa, at der i sin Tid havde været et stort Bindue i Skibets Bæg, hvor nu Baabenhuset dækker denne.

Kirken har 5 Fag Krydshvælvinger. Korhvælvingen er 6-fliget. Mod Vest er Skibet ved en stor Bue sat i Forbindelse med Taarnet, over hvis underste Parti man ved Ombygningen i 1588 spændte en Krydshvælving.

Vindueslysninger er meget store og har smukt gotisk Stavværk. Flere af Vinduerne er prydet med Baabenskjolde i Glasmaleri. Af disse Skjolde findes der 5 paa Nordsiden og 5 paa Sydsiden. De nordlige er skænket af Anders Thott 1588, Henrich Wulf 1601, Jørgen Brade, Jørgen Bardeleben og B. Bokelen.

De sydlige: Erich Hardenberg, Mathias v. Bülow, Hans Kiervrt, Schriver up Fredricborg, og Claus Daa 1601. Baabenskjoldet mellem de to førstnævnte er ikke let at tyde; maaske er det en Gave fra Wiffertslægten.

Kirkens Inventar.

Størsteparten af Inventaret er fra Slutningen af 1500-Tallet og Begyndelsen af 1600-Tallet; men en Del af Kirkens Genstande er saa gamle, at de har haft Plads i den gamle Kirke. I Taarnet opbevares saaledes en Granitdøbefont, der stammer fra den tidlige Middalalder, og samme Sted hænger en gammel Altertavle fra Tiden henimod det 15. Aarhundredes Midte. Desværre findes kun Midterpartiet; Fløjene er forsvundne. Tavlen, der er udskåret i Eg, indeholder en Fremstilling af Korsfæstelsen. Figurerne har været dækket med et Kridtlag og derefter været smykket med kraftige Temperafarver. Paa Tavlens Fod læses: *O rex glorie criste veni cum (pa)ce.* (O, Kristus, Grens Konge, kom med Fred). Under Tavlen er anbragt en siddende Kristusfigur med Tornekrone, som forhen, i samme sønderlemmede Tilstand som nu, har været anbragt i en tilmuret Kælder under Gulvet. Den 3 Aen høje, fra den senere papistiske Tid stammende Figur, er et for Hovedets Bedkommende dygtigt skåret Arbejde, der oprindeligt har været malet med Temperafarver paa Kridtgrund. Billedstøtten er rimeligvis en Efterligning af den fra gamle tyske Kirker kendte Figur „Der Schmerzmann“.

Bed Korets søndre Væg findes Degnestolen, som til Dels er prydet med sildig-middelalderlige Snitværksarbejder. Paa de to østlige Gavl (mod Alteret) ses Johannes Døberen og Johannes Apostel.

Den ene af de vestlige Gavl har en ret karakteristisk Fremstilling af Munkenes særlige Patron, Helgenen, der skærmede mod Smitsot og Pest, den hellige Antonius. Ved Korets Nordvæg staar Præstestolen, et snitværksprydet Stolestade med to Rum. I Koret findes ligeledes

en gammel Løsepult, som bæres af Apostelen Johannes' bekendte Symbol: Ornen.

Til de ældste Genstande hører endvidere et over Indgangsdøren anbragt meget stort Krucifiks, et Træskærerarbejde fra den katolske Tid.

Stolestadernes Forstykker er de oprindelige. De fleste er fra 1588, men enkelte er dog ligesom de forannævnte Ting overflyttet fra den gamle Kirke. Det gælder f. Eks. det Forstykke, der bærer Indskriften: Rasmvs : Bellomsen : Vormesster : J : Slanggetop : 1562 og Stol Nr. 7, hvor Byvaabnet findes gengivet. 3 Stole paa hver Side af Midtergangen er særlig rigt udskaaet. De var forbeholdt Borgmestrene, Sognepræsterne og Raadmændene og „deris Kvinder“.

Alttertavlen, et pragtfuldt Renæssancearbejde, er rigt udskaaet og prydet med Farver og Forgyldning. Den er skænket af Lensmanden paa Kronborg og Frederiksborg, Joachim v. Bülow til Ingelsted og Hustru Else Grubbe i 1611, men først opsat i 1612. Foroven bærer den det danske og det brandenburgske Vaaben med Kongens og Dronningens Navnetræk. Forneden de Bülowers og de Grubbers Vaaben, mellem hvilke Kristian IV's Navnetræk er anbragt. Alterbilledet er et Olie-maleri af Digteren B. S. Ingemanns Hustru Lucie, født Mandix. Dette Billede, der er signeret „Lucie Mandix 1850“, og som er uden kunstnerisk Værdi, afløste i Midten af forrige Aarhundrede et andet Alterbillede, der stammede fra samme Tid som Alttertavlen. Dette gamle Billede opbevares nu i Taarnet paa Orgelplatformen. Det forestiller Paaskemaaltidet og er malet paa en med Kridt dækket Egetræsplade. Statius Otto von Lüneburg, der sammen med flere andre tyske Billedskærere kom til Landet, da Kronborg byggedes, er Alttertavlens Mester. Han har ogsaa udført Billedskærerarbejder til Frederiksborg Slot, Kronborg Slotskirke, Sct. Olai Kirke i Helsingør, Sct. Petri Kirke i Malmsø og til Mariakirken i Helsingør. Paa det yderste Søjlehoved i Alttertavlens venstre Side findes ud imod Skibets Nordvæg en Indskrift: Anno 1612 er denne taffle giordt Ferdig De war same tid Jørgen bogmester Kierckewerge. Ordene er malet uden om Monogrammet J. B. F., der er Jørgen van Friborgs Forbogstaver. Denne van Friborg, en Billedskærer og Raadmand i Slangstrup, har rimeligvis været medvirkende, da Alttertavlen blev udskaaet. Man ved, at han har deltaget i Kirkens Udsmykning. Hans Monogram paa Alttertavlen er

sammenslynget paa nøjagtig samme Maade som det Monogram, han har sat paa sit Epitafium, Sandstenskrucifixet, der senere vil blive omtalt.

Alterkrankten, et meget enkelt Smedejernsgitter, er sammen med Knæfaldet skænket 1695 af den rige Slangerupkøbmand Ebbe Jensen og Hustru Anna Clausdatter, hvis Navnetræk findes paa Gitterlaagen.

De meget store Malmstager har „Jacop Grærsøn y Haave Mølle“ og Hustru „Mergrethe Søsrens Daater“ givet til Kirken i 1621. En Kristian IV's Bibel, der ligger paa Alterbordet, har Præstekonen „Maren Hr. Peder Friis“ skænket Pinsen 1717. Den er udgivet 1633. — Paa Altertavlens Bagflædning hænger Kirkens gamle Messeshagel, der bruges endnu. — I et af Vægskabene bag Alteret findes en gammel med Sølobeslag prydet Alterbog, „udgivet 1688“. Den er skænket af „Anne Andrisdatter Borgmester Hans Utkes, Anno 1674“. Der synes at være Uoverensstemmelse mellem disse to Aarstal. En gammel engelsk Bibel, trykt i London 1684, opbevares ligeledes her. Den har tilhørt Præsten Peder Friis, hvis Navn findes i den. Skabet indeholder endelig en Del gamle Altertæpper i fileret og kniptet Arbejde og Fløjlstæpper prydet med Guld- og Sølvbrokade. — Kirkens Alterkalk og Oblatæske er af yngre Dato. Paa den gamle Kalk, som desværre er forsvundet, havde Kingo ladet indgravere:

Vor Kalk og Disk er smelt,
I Jord og Støv nedvelt
I Herrens Jld og Brede
d. 29. Marts 1672.

Gid Hjertet smelte maa,
Før det selv bliver Straa
I Herrens Grumheds Hede.

Der har altsaa været en endnu ældre Alterkalk, som efter Kingos Vers at dømme er gaaet tabt ved den store Brand, der lagde en Del af Byen i Aske i 1672.

Koret adskilles fra Skibet ved et Egetræstrålværk, rimeligvis fra 1600: Tallets Midte. Paa den Side af Trålværket, der vender mod Alteret, findes Stole lig de saakaldte Alerkestole fra Papismens Tid.

Paa en Hylde i Trålværket er hensat 4 gamle Pengetavler af Træ. De tre er udskåret og malet. Af disse tre har den ene paa Bagsiden Borgmester Hans Utkes Bomærke og Aarstallet 1674. Den fjerde er

betydeligt kostbarere end de øvrige tre, idet den er prydet med en Fremstilling af den gode Hyrde i meget fint indlagt Arbejde. En Metalplade oplyser, at den er skænket 1745 af „Kirkenes Børgere Bøye Nielsen Møller og Maren Niels Daatter Gad“. Bøye Nielsen var Købmand i Slangstrup. Tavlen er skænket til Kirken i Anledning af Bøye Nielsens Datter Annes Bryllup med Møller paa Have Mølle Student Lars Larsen Granberg.

Træværkets Indgangsportal flankeres af et Par gamle massive Kirkeblokke med Jernbeslag.

Bed Skibets nordre Børg udenfor Træværket staar Døbefonten, et ikke meget smagfuldt Træskærerarbejde, i hvis Metalsfad Urernes Baaben med Bogstaverne „F. W.“ og Aarstallet 1634 er graveret. Frederik Urne var Lensmand paa Kronborg og Frederiksborg i Tiden mellem 1623 og 1641. Over Fonten hænger en i 1676 af Borgmester Hans Atke og Hustru bekostet Himmel.

Prædikestolen, der ligesom Altertavlen er en Gave fra Joachim von Bülow, er et rigt smykket Rencæssancearbejde, skaaet af en hessingørsk Billedskærer. Dens Himmel bærer Kristian IV's og Anna Katharinas Navnetræk, og paa den indvendige Rand læses: „Anno 1606, var Jørgen Bøgmester og Jesper Kasimusfen Kirkeværge.“ Paa Trappen, der er forandret i den senere Tid, staar Bülowernes Baaben, Monogrammet „J. B.“ og Aarstallet 1606. En nu forsvunden Dør til Prædikestolen har haft følgende Vers:

Her gaar vor Præst paa Præke: Stoel,
Gud vær med ham derinde!
Oplys og os, retfærdig Soel,
At vi dit Ord maa minde.

I Taarnet findes det store og prægtige Orgel. Træværket, der er rigt ornamenteret og forgyldt, stammer fra Frederik IV's Tid; hans Navnetræk findes øverst oppe under Kongekronen. — Selve Værket er ombygget i 1855. Paa Balustraden, der omgiver Orglet, er ud imod Kirken anbragt symbolske Billeder og de fire Evangelister. Disse Billeder bærer saa stærkt Præg af at være malet efter Thorvaldsens Arbejder, at man kan gaa ud fra, at de er af langt senere Oprindelse end Balustradens øvrige Prydelser. Midt paa Balustraden sidder et Baabenskjold med en Snegl og en Lilje — Præsten Peder Friis' og Hustrus Bo-

mærke. Underneden er opsat en Tavle med en Indskrift, der hentyder til, at Maren Friis i 1730 efter Peder Friis' Død lod besto en meget omfattende Reparation af Orglets Værk.

Lyskronerne. Den mindste, den længst mod Vest, er den ældste. Den er skænket 1618 af Raadmand Jacob Klausson. Krone Nr. 2 — regnet mod Ost — har Præsten Peder Friis foræret i 1726. Nr. 3 er skænket af Borgmester Hans Atke 1674. Nr. 4, der hænger i Koret, er en Gave fra Thomas Kingo. Den bærer følgende Indskrift:

Dit : Ord : o : Gud : det : er : din : Kirkes : Lyse : Krone : som : skal :
vevise : os : til : Lysets : ævig : Throne : Lad : oc : i : Slangerup : dit :
Lyvs : en : postes : vd : det : beder : Kingo : som : bar : Fakel : for : din :
Brod. — Fra : No. : 1668 : den : 6. : September : som : Sogneprest :
her : paa : Steden : indtil : No. : 1677 : den : 25. : Februa : hand : af :
Gud : oc : hans : konglig : Manifestet : blev : kaldet : til : at : vere : Bis :
kop : udi : Fynhens : Stift.

Kronen er øverst oppe prydet med Kingos adelige Vaaben, en Pegasus, der flyver over Stjernerne.

Paa Bæggen ved Prædikestolen er fastgjort en meget smuk Lysfestage. Den er i 1648 skænket af „Hans Föhringh og Margrethe Hansdaatter“. Paa hver af de af Træværkets Søjler, der flankeres af Korindgangen, findes ud imod Kirken en Lampet af Malm, mærket „1668. M. S. P. J. G. — S. D. D.“ Disse Lampetter er skænket af Mester Søren Poulsen Judichær Gottlænder og hans Hustru Sofie Muffs datter.

Umiddelbart indenfor Indgangsdøren sidder der paa Bæggen en meget enkel Lyselholder i smukt Smedearbejde. Den har ingen Indskrift.

Gravstene og Epitafier.

Af Gravsten har Kirken ialt 13, hvoraf 8 i Korgulvet og 5 i Midtergangen. Desuden findes der i Fyrrummet endnu en Sten, der sandsynligvis har ligget i Taarnets Gulv, hvor nu Dampfedelanlægget har Plads.

Den ældste Gravsten findes i den søndre Side af Koret. Den dækker over „Borgermester Wellum Jensen“, som døde 1558. Da Kirken, som før nævnt, er fra 1588, antages det, at Stenen er flyttet fra den gamle Kirke til den nye. Stenen er meget medtaget af Slid og brudt i to Styk:

fer. Syd for denne Sten ligger en anden over Caspar Castorps, Frederik II's og Kristian IV's Apoteker, † 1607. Ved Korets nordre Væg ses en af gullandsk Sandsten hugget Ligsten, der oprindeligt er lagt over Thomas Kingos Forældres Grav, men senere er blevet benyttet som Mindesten over Præsten Peder Friis og Hustru. Stenen har langs de fire Sider haft Indskriften:

Hans Ringo, barnsød i Schotland i Kril, efter et ærligt Levnet her paa Jorden i 85 Aar og sit Egteskab med sin Hustru Karen Sørensdatter 47 Aar salig hensoved 1671 og med 3 sine Børn her begravet.

Midt paa Stenen staar:

Her huiler ieg i Livsens Haab,
og paa dend Over:Engels Raab
blant Orme: Sælfskab lenter,
min himmel: givne Siæl i Fred
foor op at see Guds Herlighed
og Kroppens Samling venter.
Med Vren tiende ieg mit Brød
Dend kruned baade Liv og Død
og vaar mit dyre Smykke
ieg aatte ikke Verdens Guld
nu eyer ieg saa megen Muld
som denne Steen kand trykke.
Min Rigdom vaar et ærligt Naun,
et ævigt Liv i Himmel: Staun
det har ieg alt i Ene.
Søg Læser at du det kand naa
og tænk at Døden dig og saa
vil engang slæt udfeye.

Under Verset ses en oval Fordybning, uden om hvilken der læses:

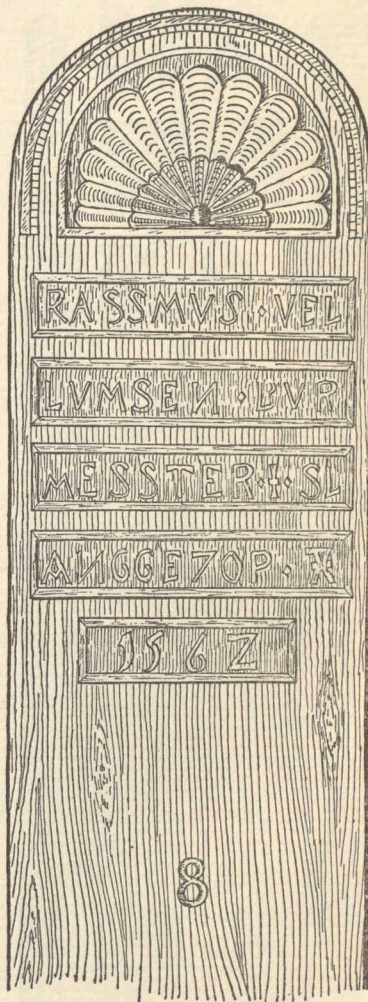
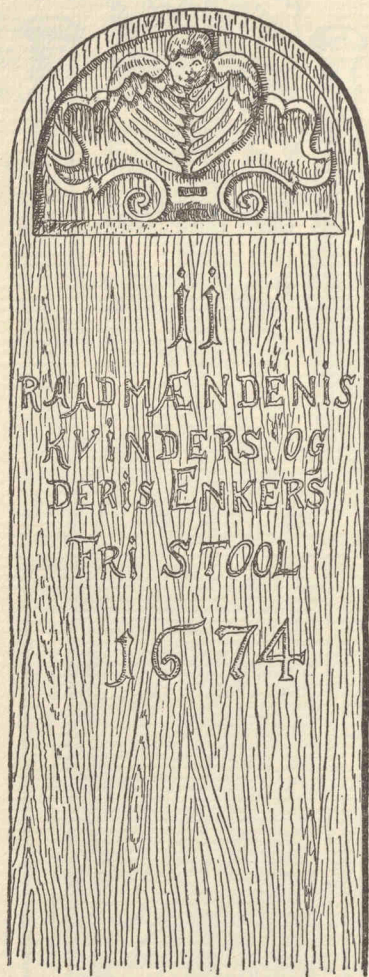
Mine Dage ere lettere henfløyne end en
og i Ovalen har der oprindeligt staaet som Fortsættelse
Bævers Skytte (Job 7, 6).

Ordene Bævers Skytte hentyder til gamle Hans Kingos Livsstilling.

Da Peder Friis ranede Stenen og Gravhøvelvingen, flyttedes Hans Kingos og Børnenes Kister ud, og Stenens Randskrift borthuggedes og erstattedes med

KONGSTAD
1921

Her under hviler sødelig i Herren hederlige og høilærde Mand Her Peder Friis med sin dybdædle Hustru Maren Pedersdaatter, som levede i Ægteskab 26 Aar og døde 1729, og hans Hustru døde Anno 1739.

I Ovalen sattes i Stedet for „Bøvers Skytte“

Lillie som et wisnet paa Marchen.

Friisernes Bømærke var en fransk Lillie.

Et Epitafium over Peder Friis hænger i Korets nordøstlige Hjørne lige over Ligstenen. Epitafiet siger, at han døde 1728, Ligstenen siger 1729.

Peder Friis skænkede iflg. Fundats af 1720 Slangerup Kirke en Eng (Matr.: Nr. 2g) og bestemte, at hans veltjente Kusk Michel Nielsen og dennes Efterkommere altid skulde have Brugsretten til Engen og, at Forpagtningsafgiften skulde anvendes til Vedligeholdelse af Friis' Gravkammer. I Fundatsen hedder det: „Den Eng Skiden Aas Med sin tiliggende Koeholm Som ligger i Brobeks Vangen og nu findes Indgrøftet Endeel med Steengærder Endeel med Dpkastede Grøfter dens Aarlige Afgift er og skal være til at Holde vor Aaben Begravelse Sted som vi har i Slangerup Kirke bag Alteret beliggende for Svarlig vedlige med og samme Eng beholder Michel Nielsen hans Børn Hustru og deres Arvinger Saalænge der er nogle til af dem for Aarlig at svare til Kirken i Gangbar Mønt Serten Rigsdaler Hvilke Serten Rigsdaler de Aarligens Betaler til 11 December og derfor Meddeles ved Børlig Qvittering af Kirkeværgen paa Kirkens Begne upræjudi eerlig i alle Maader.“

I det sydøstlige Hjørne af Koret findes et Dobbelt-Epitafium over Præsterne Billads Andersen Aalborg († 1637) og Søren Poulsen Juddichær Gottlænder († 1668) samt denne sidste to Hustruer, af hvilke den første havde været gift med Andersen Aalborg.

Andersen Aalborgs og Gottlænders Dobbelt-Ligsten ligger Nord for Borgmester Wellum Jensens Sten, næsten omme bag Alteret.

Epitafiet paa den nordre Bæg i Koret lige indenfor Trælværket er opsat over Raadmand i København Hans Dahl samt Præsterne Jens Mortensen Pilt og dennes Eftermand Christian Rasmussen Fabricius Smidt. Margrethe Hansdatter Rhumann, der var gift med begge Præsterne og maaske ogsaa med Hans Dahl, har opsat Epitafiet. En Ligsten over disse to Præster ligger i Gulvet lige under Epitafiet. Ved Siden af denne Sten ligger en anden med tyk Indskrift over „Hans Schra:

der". „Borger unde Imvoner in Helsingnor. Gebaren in Duslandt ein Stadt mid Namen Solt Wedel." „Hir gestorben den 3. January 1622." Hustru: „Frovken Willumsdackter."

Den saakaldte Atkes Gravhvælving har Nedgang lige udenfor Koret's Tralværk ved Skibets søndre Bæg. Lige over Nedgangen hænger et kunstnerisk set værdifuldt Epitafium af Borgmester Hans Atke og Hustru. Navnlig Hans Atkes Portræt er af ikke ringe Kunstværdi. Han døde 1680, men Epitafiet er opsat allerede 1675 med tomme Pladser til Dødsaaarene. Da han døde, lod Hustruen, Anna Andrisdatter, Tallet 1680 sætte til for hans Vedkommende, men ved hendes Død glemte de efterlevende at føje hendes Dødsaar til. Derfor staar der for hendes Vedkommende kun 16 . . Under Epitafiet har i tidligere Tid staaet følgende Vers paa Bæggen:

At frygte Gud, at leve vel, og vel at døe deslige
en bedre Land mand nogen Sjæl til Esterminde sig.
For sligt vor Atke efterlod sit Mindis søde Lugt;
at leve saa og saa at døe, er det dog ikke smukt.

Til venstre for Atkes Epitafium, lige paa den anden Side af Tralværket, hænger et Epitafium over Raadmand Jacob Klausson og Hustru. Atkes og Klaussons Ligstene ligger Side om Side i Koret, begge over Atkes Gravhvælving. Mellem Kisterne, der staar i Hvælvingen, er det ikke muligt at udpege, hvilke der er Atkernes, og hvilke der tilhører Jacob Klausson. Han døde 1624. Hans Søn, Møller paa Kratmøllen, Andris Jacobson, druknede i Langesø i 1607. Han havde en Datter, Anna Andrisdatter, der første Gang var gift med Raadmand Søren Jensen. Dette Egtepar har sat Jacob Klaussons Epitafium op i 1632. Efter Søren Jensens Død giftede Anna Andrisdatter sig med Borgmester Hans Atke, der benyttede sin Hustrus gamle Familiebegravelse. Borgmester Atke var en myndig og meget betydende Mand indenfor Bystyrelsen. I 1660 deltog han som Købstaden Slangerups Udsending i den store Rigsdag i København, hvor Frederik III indførte Enevælden.

Den tidligere omtalte Gravsten, der findes i Fyrrummet, har i sin Tid ligget over Borgmester Atkes Svigerfader Andris Jacobsens Grav. Da man i 1917 installerede Dampanlægget, fandt man i Jorden en Egetræskiste, der, naar flere Omstændigheder ved dens Fund tages i Betragtning, maa antages at være Andris Jacobsens.

Under en Reparation af Stolestaderne i 1911 kom der ved Skibets Nordvæg en Gravhvælving for Dagens Lys. Nedgangen til Hvælvingen, der rummer Karsten Hansen Atkes Familiebegravelse, er ved Døbefonten. Denne Atke var en Broder til Borgmesteren. Han levede sin meste Tid i Løve Herred i Vestsjælland, hvor han ejede Gaarden Nørager og tillige var Godsinspektør hos Fru Lene Rud paa Bedbnggaard. Karsten Atke var Kingos Belynder og hjalp ham frem paa mange Maader. Som gammel Mand døde Karsten Atke i Slangerup, hvortil han var flyttet, og hvor han blev Raadmand.

Epitafiet lige over Hvælvingen er opsat 1684 over ham og hans to Hustruer, Hedvig Dragunsdatter og Johanne Muncgaard.

I Midtergangen nærmest Koret ligger en Sten over Præsten Laurits Nielsen, der døde 1591. Sten Nr. 2 regnet mod Vest er 1693 lagt over Købmand Ebbe Jensen og hans Hustru Anna Clausdatter.

Den tredje Sten bærer Atkernes Bomærke, de tre Ruder, og en Indskrift, der meddeler, at her ligger „Jesper Kremer Rasmusen og Hustru“. Hvem han er, vides ikke; lige saa lidt, af hvilken Grund Atkernes Mærke findes paa Stenen. Maaske er han den Kirkeværge, der nævnes paa Prædikestolens Baldakin.

Sten Nr. 4 har faaet sin Indskrift omtrent afflidt. Hvem Stenen er lagt over, kan ikke afgøres. Den sidste Gravsten i Rækken er Klokker Johan Nielsen Bruuns. Han døde 1741, Hustruen 1735.

Der er Begravelser under hele Kirkegulvet, men kun tre af Hvælvingerne er tilgængelige. Gravsten har der været flere af, men ikke saa er uden Pietet fjernet og brugt som Trappefliser rundt om i Byen. Blandt dem, der er ødelagt, er Lensmand Ditlev Froms Ligsten; den havde følgende karakteristiske Insription:

Fra Fængsel, Sorrig og Modgang stor
 har Gud skilt mig fra denne Jord.
 Du Jord har taget min Krop til dig,
 min Sjæl er faren til Himmerig.
 I Dag dig — Ditlev H. From — i Morgen mig.
 Lykken gør en Springe-Dans,
 farer op og neder med sin Svans,
 Vel den, der faar en Crekrans.
 Gud min Trost.

Paa den søndre Del af Skibets vestlige Ende væg hænger et Krucifiks af malet og forgyldt Sandsten. I Stenen er indhugget „Jørgen van Fri-
borch“ samt Monogrammet „J. B. F.“ Paa Muren nedenunder staar:

Jeg Bygnings-Mester var paa denne Slangrupps Tempel,
Jeg har og hugget ud det Crucifix med Stempel,
Som gunstig Læser seer paa Muren her ophængt
Og nu af Maler-Haand med Malerfarve sprengt.
Paa Frederichsborg Slot jeg og var Bygnings-Mester,
Som nu berømmet er af Læg og lærde Præster.
Mit eget Legem var dog ikkun gjordt af Sand,
Thi ligger det nedkast i dette Dødnings-Land.
Mit andet Tempel staaer til ævig Ære-Minde,
Saa længe Tæmpler staae og der er Mand og Qvinde,
Men Tæmplet, Slottet med, naar det er falden ned,
Mit Legems Tempel dog skal stedse staae bered.

Jørgen van Friborg.

Som allerede nævnt er det historisk bevist, at Kirken er bygget af Hans van Steenwinkel, saa Kirkens Bygmester har han ikke været. Derimod har han som den dygtige Billedskærer, han var, været med til at udsmykke Kirken, rimeligvis som Steenwinkels Medhjælper. Paa samme Maade har han efter Steenwinkels „Skabelon“ ledet Frederiks-
borg Slots Opførelse. Friborg var bosiddende i Slangerup, hvor han var Raadmand. Verset under Krucifixet, der saavel af Form som af Karakter minder stærkt om flere af Kingos verdslige Digtninger, maa i hvert Fald være yngre end 1600-Tallets Begyndelse og Tiden for Kir-
kens Opførelse, og det er mest sandsynligt, at Eftertiden og ikke Friborg selv har sat det paa Væggen.

Paa den nordre Del af Skibets vestlige Væg i Højde med Orglet ses følgende Inscription malet:

„Crux abiecta diu,
Cossis notissima sedes, solerti
artificis stat rediviva manu.
Nunc curavit eam poni heic,
Pingiq Johanes Alkæus
Consul, sumtibus ipse Suis.“
Anno: 1668.

Den lyder i Oversættelse: „Det velkendte Krucifiks, der allerede længe har været nedtaget af Muren, staar nu atter istandsat ved den dygtige Kunstners Haand. I Aaret 1668 sørgede Borgmester Hans Utke ved egne Midler for, at det blev opsat her og malet.“

Det omtalte Krucifiks findes ikke paa denne Plads, men maaske der her er Tale om Friborgs Krucifiks, men derom vides intet bestemt.

Epitafiet lige Vest for Prædikestolen er opsat over Borgmester Hans Mikkelsen, der døde 1629. Foruden et Familiebillede har Epitafiet, der er opsat i 1631 af Hustruen Sofie Hansdatter, en Fremstilling af Jesus for Pilatus. Overfor Epitafiet ses Monogrammet „H. M.“ og en Hjort under et Træ paa en af Stolene.

For ikke lang Tid siden er der paa Skibets Sydvæg ophængt en Afstøbning af en Portrætmedaillon af Thomas Ringo og hans tredje Hustru, Birgitte Balslow. Saavel denne Afstøbning som Magen til den paa Frederiksborg er udført og skænket af Billedhuggeren Feldskov. Originalen, der er en Del af Ringos Epitafium i Fraugde Kirke, er udført af den italienske Billedhugger Quilini.

Foruden de allerede omtalte Epitafier findes der 5 Malerier. Paa Skibets nordlige Væg hænger et meget stort indrammet Værred, der forestiller Kristi Dødsstræelse. Det er skænket af Købmand i Frederiksborg Claus Ebbesen, en Søn af den førnævnte rige Slangerupkøbmand Ebbe Jenssen. Paa samme Væg hænger endvidere De hellige 3 Konger og Marias Besøg hos Elisabeth. Paa Søndervæggen hænger en Gengivelse af den hellige Katharina af Sienas Drøm: hendes Formæling med Jesusbarnet. Samtlige her nævnte Malerier er skænket 1731. Nedtagelsen af Korset, der ogsaa har Plads paa den søndre Væg, er skænket 1711 af Rektor ved Slangerup Latinskole Jørgen Ebbesen, en anden af Købmand Ebbe Jenssens Sønner. Betsel, der er malet paa Rammen, er forfattet af Præsten Peder Friis.

De to Døre, den fra Baabehuset og den til Orglet og Fyrrummet, er af nyere Dato. Den første, der er fra 1889, frembyder intet af Interesse; den anden har overordentlig smukke fanelerede Søjler og Kapitæler og er prydet med Udskæringer og Ornamentter i Renæssancestil. Denne Dør stammer fra Midten af forrige Aarhundrede.

Taarnet.

I Taarnet snor en Bindeltrappe sig op til Loftet, hvor Kirkens Klokker findes. Der er tre Klokker, af hvilke den mindste er den ældste. Den synes, saavel hvad dens langstrakte Form som dens lilieformede Ornamente angaar, at maatte henføres til den romanske Perodes Slutning, Slutningen af det 12. Aarhundrede. Den næstmindste bærer en Indskrift, der lyder saaledes:

Borgemeester : oc : Raedmend : oc :
Kirkeverie : η : Slangeryp : lodt :
støbe : denne : Klocke : Anno : 1572.

Den største er yngst. Paa den læses:

ÆRE · WÆRE · GUD · I · DET · HØJESTE ·
OG · FRED · PAA · JORDEN · OG · I · MENNI ·
SKENE · EENWEL · BEHAGELIGHED ·
ANNO · MDCCXLVII · REGNANTE ·
AUGUSTISS · PATRE · PATRIÆ ·
FRIDERICO · QVINTO ·
PRÆSIDE · NICOLAO · DE · GERSTORF ·
EQV · AUR · LIB · BAR ·
PRÆSULE · PETRO · HERSLEB ·
IN · GLORIAM · DEI · ET · USUM ·
TEMPLI · SLANGERUP · FUSA ·
EST · HÆC · CAMPANA ·
HIENRICH · TESSIEN · STØBTE · MIG ·

„Aar 1747, da den ophøjede Landsfader Frederik den Femte var Konge, da Nikolaj Gersdorf, Ridder og Friherre, var Stiftamtmand, og Peder Hersleb Biskop, er denne Klocke støbt, Gud til Ære og Slangeryp Kirke til Brug“.

Mester Tessien har foruden denne Klocke ogsaa støbt Klokker til andre nordsjællandske Kirker. 1710 støbte han en Klocke til Tibirke Kirke, 1714 en til Gerlev og 1748 en til Bybjerg Kirke paa Duro.

Blandt de Arbejder, som i de senere Aar er foretagne ved Kirken, kan bl. a. nævnes, at Korets Gavl og Taarngavlen er blevet restaureret i 1873 og 1875. En Hovedreparation, hvor alt daarligt Murværk blev erstattet med nyt, og Stræbepillerne blev ført tilbage til den oprindelige Form, foretoges 1880. I 1911 blev Stolenes Sæder fornyet (Stoleforstykkerne bibeholdtes), og Trælværket ved Koret restaureret og dets Midterparti hævet. 1915—16 foretoges en omfattende Restaurering af Baabehuset, hvorved dets Gavl fik sit oprindelige Udseende tilbage.

Kirkens Præster.

Den fuldstændige Præsteliste ser saaledes ud:

1. Johan Tønder, kaldet 1536.
2. Laurits Nielsen, Provst, fra 1557 til † 18. Jan. 1591. Gift med Margrethe Thomasdatter.
3. Mag. Jens Mortensen Pilt, fra 1591 til † 26. Sept. 1595. Skal have været Skaaning. Han havde hjulpet Arild Huitfeldt med Afkrivning af historiske Dokumenter. Rektor paa Herlufsholm 1589. Forflyttedes 2 Aar efter hertil. Udgav 1594 efter et af Huitfeldts Haandskrifter „Norske Kongers Krønike og Bedrift indtil Kong Hagens Tid, som døde 1263“. Gift med Margrethe Hansdatter Rhumann.
4. Mag. Christian Rasmussen Fabricius (Smidt), fra 1595 til † 3. Febr. 1615. Født i København, gift med Formandens Enke.
5. Mag. Hans Pedersen Warde (eller Tilkjøb), fra 1615 til † 1629. Maaſke 2 forskellige Mænd, da den, som var her 1622, antages at have været Hører og Kantor i Roskilde i 1619. Provst.
6. Willads Andersen Aalborg, fra 23. Oktbr. 1629 til † 19. Marts 1637. Født i Aalborg 1593. Student fra Aalborg 1618. Kongelig Kantor. Kom her som Kapellan og blev ordineret her 21. Marts 1628. Gift med Kirstine Nielsdatter 1619.

7. Mag. Søren Poulsen Judichær Gottlænder, fra 2. April 1637 til † 1668. Født paa Gotland 15. Maj 1599. Student fra København 1621. Studerede i Udlandet, særlig i Königsberg. Kandidat 1624. Hører i København s. A. Provst paa Kommunitetet 1626. Rektor i Bordingborg 1627—35. Ordineret 21. April 1637. Ægtede her i Slangerup Formandens Enke. Anden Gang gift med Sofie Olufsdatter fra Skævinge. Svenskerne huserede i Slangerup i hans Tid. Han blev i 1654 Provst i Lynge Herred. Var meget hidstig og havde, medens han var Rektor i Bordingborg, „fornøjet sin Kollega i Nykøbing paa Falster med en god Dragt Prygl“. Her laa han jævnlig i Processer med sine Kapellaner, Degne og Naboer. Klagede i Begyndelsen af 1660erne til Kongen over, at Frederiksfunderne benyttede Udesundby Kirke i Stedet for Slangerup, som de hørte til. Han sydslede meget med Digtekunsten, navnlig dens Metrik og Tonekunst, og har skrevet enkelte Salmes. Har temmelig sikkert haft Indflydelse paa Thomas Kingo, der gik i Skole i Slangerup paa Søren Poulsens Tid. Hans Hovedværk var en meget vidtløftig „Dansk Rimekunst“, der var af stor Betydning i Datidens fattige literære Liv, men alligevel nægter Holberg sig ikke at drive lidt Løjer med den i Fortalen til „Peder Paars“. Mester Søren's Bog var nemlig meget tør. Søren Poulsen lægger i følgende Ord Poeterne paa Sinde at skrive Dansk: „Hvo sit eget Modersmaal ikke højt agter, han burde med raadne Æg af hans Fædreland at udjages, og aldrig burde han saa værdig at agtes, at han en Dansk skulde kaldes“.

8. Mag. Thomas Johannes Kingo. Født i Slangerup 15. Decbr. 1634 som Søn af Linnedvæver Hans Kingo og Hustru Karen Sørensdatter. Kom i Slangerups danske Skole, derefter i dens Latinskole, men forlod den „for en vis Fortræds Skyld sammesteds“, skriver Præsten Zwergius, idet han henviser til den gamle Kirkebog, der kan give nærmere Forklaring. Denne Bog er imidlertid brændt. Blev i 1654 Student fra Frederiksborg Latinskole. Kandidat 1658. Huslærer hos Forvalter Jørgen Sørensen, Frederiksborg, samme Aar. 1659 Huslærer for nogle Børnebørn af Fru Lene Rud til Bedbygaard i Vestsjælland, hvor hans Belynder Karsten Atke paa den Tid var bosiddende. Fra denne Tid skriver sig Kingos bekendte Digt „Sæbygaards Koflage“. Kingo

ordineredes den 10. Febr. 1661 af Biskop Svane og blev derefter Kapellan hos Præsten Peder Worm i Kirkehelsinge: Drøsselbjerg. Frederik III, der engang havde hørt Kingo prædike og var ham venligsindet, gav ham 10. April 1665 Bentebrev paa Slangerup Sognekalde, hvortil han kaldedes i 1668. Blev i 1669 gift med Peder Worms Enke Sille Lambertsdatter Balkenborg og blev derved Stedfader til Worms mange Børn, af hvilke Magister Jacob Worm, der senere blev Rektor ved Slangerup Latinskole, voldte ham saa megen Kval med sine Smødeviser, hvoraf navnlig den saakaldte „Kalotvise“ og Kingos Svar derpaa er kendt. Selv efter, at Jacob Worm i 1677 var blevet Præst ved Graabrødrekirken i Viborg, fortsattes Striden, der først endte, da Worm i 1681 forvistes til Trankebar, bl. a. fordi han ved en festlig Lejlighed havde kaldt Kongens Børn med Sofie Amalie Moth for Horeunger. Sille Balkenborg døde efter et halvt Aars Ægteskab, og 1671 giftede Kingo sig med Johanne Lauritsdatter Lund, Enke efter Forvalter Kristen Pedersen paa Frydendal og Mørkegaard. Medens Kingo var Præst i Slangerup, udkom hans „Andeligt Sjungekor“s 1. Del, hvori bl. a. findes Salmerne „Kind nu op i Jesu Navn“, „Nu rinder Solen op“ og „Den prægtig Sol“. 25. Febr. 1677 kaldedes Kingo til Biskop over Sjællands Stift, 1679 (eller 83) blev han adlet, og 1682 udnævntes han til Dr. theol.

I Odense skrev Kingo „Andeligt Sjungekor“s 2. Del. Heri forekommer Salmerne „Far Verden, far vel“ og „Sorrig og Glæde de vandre til Hobe“. Kingo fik overdraget at udgive en ny Salmebog, et ærefuldt, men tillige et langvarigt og besværligt Arbejde, der skaffede ham megen Kval, da han idelig blev fortrædiget af Misundere. Ja, Udgivelsesretten blev ved Kænker endog tilsidst taget fra ham og overdraget nogle Præster i Forening. Indholdet af den Salmebog, som derved fremkom, var dog for en stor Del Kingos Salmer, og Samlingen kom i daglig Tale aldrig til at hedde andet end „Kingo's Salmebog“. De gamle Bægtervers, som Kingo muligvis har skrevet, skulde, hvis Kingo er Mesteren, stamme fra denne Periode.

I 1694 blev Kingo Enkemand for 2. Gang, 7 Maaneder efter Hustruens Død giftede han sig for 3. Gang, denne Gang med en Jomfru paa 29 Aar, Birgitte Balsløw, født 1665, eneste Datter af Ufs. Dr. med. Christoffer Balsløw til Fraugdegaard ved Odense. Han havde kendt hen-

de længe og skrevet et „Navnedagsbrev“ til hende ca. 5 Aar, før hans 2. Hustru døde. „Det hed sig, at de var indtagne i hinanden, medens hans forrige Hustru levede“, og Giftermaalet gav Anledning til megen Snak.

Den tidligere nævnte Lysekroner, som Kingo forærede til Slangerup Kirke, blev skænket i 1701, og samtidig oprettede Kingo et Legat paa 50 Rdlr. til Fordel for Kirken. I Gavebrevet, der er dateret Slangerup den 24. Juli 1701, skriver Kingo, at Lysekroner og Legat er skænket „til Guds Ære og en liden taknemlig Prydelse i Slangerup Kirke, saa vel i Henseende til denne Guds Menigheds Kjærlighed, som til en Begravelse: Sted, som mig udi Koret norden for Alteret med en Lem og Nedgang bag Alteret er forundt“. Hvordan det siden gik med Kingos Gravkammer, er allerede fortalt.

14. Oktbr. 1703 døde Kingo. I ingen af Ægteskaberne havde han Børn. Han bisattes i Fraugde Kirke, hvor ogsaa Birgitte Balsløw blev bisat, da hun mange Aar efter døde. 3 Aar efter Kingos Død giftede hun sig med Justitsraad Kristian Karl Bircherod.

Kingos Eftermand, Biskop Müller, lod sig af Kingos Uvenner forlede til at klage til Kongen over Kingos Regnskabsførelse, men efter en meget langvarig Proces blev Kingos Minde renset. Birgitte Balsløw var under Processen meget ihærdig for at opnaa det gunstige Resultat, der naaedes.

I Odense blev i 1875 rejst en Buste af Kingo paa hans Dødsdag. 20. Juli 1883 blev en Buste affløret i Slangerup.

9. Mag. Lorentz Jacobsen Meulengracht, fra 20. Febr. 1677 til † 1683. Kom hertil fra Astrup, til hvis Kirke han skænkede to Messinglystager, et Alterklæde og en Fløjsmesseshagel. Var født i København 1647. Student s. St. 1666, Kandidat 27. Juni 1668, Magister 1677. Var 2 Gange gift. 2. Gang med Marie Carlsdatter Rosenmeyer, Datter af Grosserer C. Rosenmeyer, der ejede Tollerupholm (Rosenlund) og Lystrupgaard.

10. Mag. Jens Jacobsen Damstrøm, fra 4. Juli 1683 til † (vist 1693). Student fra København 1679. Hører sammest. Magister 1684.

11. Niels Nielsen Benzon, fra 13. Jan. 1694 til † 1703. Begravet

i Kirken 29. Jan. 1703. Rektor i Skellør 1670 og i Stege 1673. En Søn af ham var Præst i Rumbby.

12. Peder Friis, fra 3. Febr. 1703 til † 27. Decbr. 1728. Født i Svendborg 29. Sept. 1664. Hører i Frederiksborg 1695. 3. Febr. 1703. gift med Maren Pedersdatter. Skænkede Gaver til Kirken og Sognets fattige. Er udsørligt omtalt i det foregaaende.

13. Peder Halvorsen Dalhof, fra 7. Jan. 1729 til † 21. April 1732. Var født i Horsens 1698. Student samme Sted 1719. Kandidat 3. Maj 1723. Gift i Frederiksborg 18. Juli 1724 med Christiane Sofie Schäfer.

14. Ditlev Gotthard Caisen Zwergius, fra 2. Maj 1732 til † 17. Juli 1757. Født i Søndesvig 7. April 1699. Da Faderen 1711 blev Præst ved den tyske Sct. Marie Kirke i Helsingør og Slotspræst paa Kronborg, kom Z. i Latinskolen der. Student 1716. Studerede ved flere tyske Universiteter, bl. a. Wittenbergs. Kandidat 19. Marts 1725. Hører i Helsingør. Blev 1728 Præst paa Amrum. 1750 udnævnt til Viceprovst i Lynge-Frederiksborg Herred. Her i Slangerup tog han sig ivrigt af Kirkens og Skolevæsenets Anliggender. Kirkens Historie interesserede ham levende, og han katalogiserede dens Seværdigheder. En Samling gamle Dokumenter vedrørende Slangerups Historie affkrev han i et Bind (Thottske Saml. 1390). Falt ejede han 149 Bind Haandskrifter, hvoraf flere nu ejes af det kgl. Bibliotek.

1754 udgav Z. sit bekendte Værk „Det Siellandske Clerisje eller Biskopper, Provster, Præster og andre geistlige, som fra Reformationens Tid indtil vore Tider har levet og lært udi Kirker og Skoler i Siellands Stift og underliggende Provinser“. Dette stort anlagte Værk naaede kun at udkomme med 1 Bind af de 3, som det var tænkt at skulle bestaa af. Det ene Bind, der udkom, indeholder Oplysninger om Stiftets Biskopper samt Hof- og Slotspræsterne.

Z. var gift 1. Gang med Lovise Licht. I 1738 giftede han sig med Lene Pedersdatter Quist, Datter af Præst i Hjørlande Peder Quist. I sit første Egtekab havde Zwergius 10 Børn, i sit andet 9. Han døde Søndagen den 17. Juli 1757 efter at have prædiket i Kirken samme Dag og blev begravet i Kirkens Kor. En Datterdatter: Sønneson af

Zwergius var den bekendte Politiker Biskop Ditlev Gothard Monrad.

15. Diderik Sørensen Kjerulff, fra 28. Oktbr. 1757 til † 30. Maj 1782. Født i Kjøng 22. Sept. 1722. Student fra Roskilde 1741. Kandidat 1744. Gift i Helligaandskirken i København 1753 med Anna Sabine Due, Enke efter Styrmand Jacob Risdal. Kjerulff udnyttede et Privilegium til at sælge Brændevin.

16. Nicolaj Raben, fra 17. Aug. 1782 til † 6. Juli 1811. Søn af en Købmand. Født i Haderslev 25. Decbr. 1748, Student s. St. 1769. Kandidat 27. Jan. 1778. Var Provst. Gift med Maria Dorothea Staal i København. Gravsten paa Slangerup Kirkegaard.

17. Adolph Petersen, fra 29. Novbr. 1811 til † 21. Oktbr. 1814. Født i Røge 20. Oktbr. 1768. Student fra Roskilde 1789. Kandidat 24. Oktbr. 1792. Lærer ved Borgerdyds-skolen i Kbh. Res. Kapellan Ringsted og Benløse 1799. Ordineret 18. Decbr. s. A. Gift i Frelsers Kirke i Kbh. 5. Marts 1800 med Kristine Margrete Schartou, Datter af Stadsnotarius S. i Malmø.

18. Dr. phil. Jens Henrik Larsen, fra 5. Juli 1815 til 4. Sept. 1816, da han kom til Frue Kirke i Aarhus. Han flyttede bestandig fra Kald til Kald. Var født i Nykøbing Sj. Søn af en Købmand. Student fra Roskilde 1792. Kandidat 1796. Rejste i Udlandet og blev Kapellan i Kjøbeløv og Vindeby paa Lolland 1801. Ordineret s. A. Dr. phil. 15. Juni 1805. Anden res. Kapellan ved Aarhus Domkirke 27. Maj 1808. Prof. theol. 14. April 1813. Ved Frue Kirke i Aarhus til 4. Juli 1821, da han rejste til Holbæk og Merløse. Gift 28. Aug. 1801 i Nykøbing med Sara Sofie Margrethe Hensner. Afskediget 24. Juni 1849. Død i Kbh. 30. Maj 1852. — Han var en meget kundskabsrig Mand, men hans Interesser var spredt paa en Mængde Omraader. Har skrevet „Eregetisk-psykologisk Udvikling af Judas' Forræderi“, „Har Meridianen forandret sig?“ „Bor Præsterne paa Landet besatte sig med medicinsk Praxis?“ (hvilket han besvarer bekræftende), „Eræplantning ved Vejene“ og „Om Aarsagen til, at Agerdyrkingen gaar saa langsomt frem“. 3 Gange fik han Landhusholdnings-selskabets Præ-

mie for indsendte Afhandlinger. Som Præst stod han i Rationalisternes Lejr.

19. Peter Hansen, fra 27. Decbr. 1816 til † 20. Marts 1859. Født i Kjøng paa Sjælland 2. Juni 1773, Søn af en Hjulmand. Student fra Bordingborg 1793. Kandidat 1800. Sognepræst til Durup og Tøndering i Viborg Amt 1806. Ordineret s. A. Gift i Kbh. 1807 med Maria Nicoline Schau. Konsistorialraad 30. Novbr. 1856. Han havde været Huslærer for Johan Ludvig Heiberg, hvem han viede til Johanne Louise Pätges i Slangerup Kirke 31. Juli 1831. En Søn af ham var Provst L. C. Hansen i Kamløse ved Helsingø. I 1853 brændte Slangerup Præstegaard og med den Peter Hansens store Bibliotek.

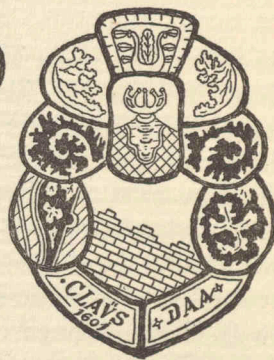
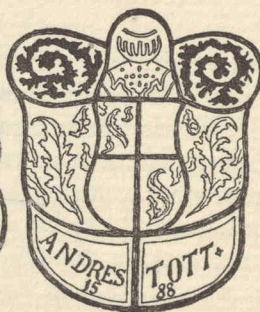
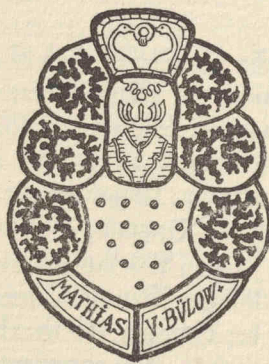
20. Wilhelm Carl Schousboe, fra 28. Maj 1859 til 2. Novbr. 1868, da han kom til Høje Taastrup. Født i Thorstrup i Ribe Stift 24. Febr. 1801. Student Aarhus 1829. Kandidat 1835. Institutbestyrer i Vejle s. A. Kateket s. St. 1842. Sognepræst til Katrine Kirke i Ribe 1851. Blev i 1863 Præst for Horns m. fl. Herreder. Gift 1. Gang i Højrup 1840 med Eline Regitze Catinka Larsen, 2. Gang 1856 med Sofie Marie Rosa Cohn. En Søn af ham var den kendte Klavervirtuos Aug. Frits Aler. S., der døde 1898. En anden af hans Sønner var Vilh. Carl S., der i 1900 døde som Biskop over Aalborg Stift. Jov

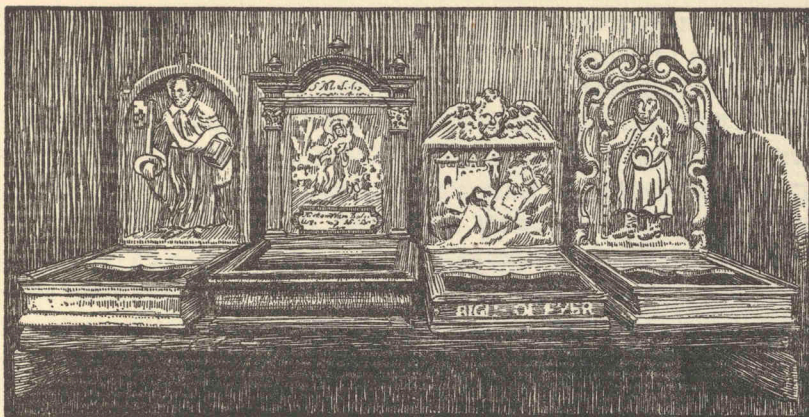
21. Hans Christian Wilken Ebbesen, fra 26. Jan 1869 til † 27. Sept. 1880. Født 27. Decbr. 1813 i Kbh. Student fra Metropolitan-skolen 1832. Kandidat 1838. Kateket ved Helligaandskirken i Kbh. 1846. Ordineret samme Aar. Sognepræst til Kausted:Kaasted 1856. Gift i Gundslev 1854 med Sophie Hedvig Angeline Briem. Begravet her. Hans Svigerforældre, Islænderen Pastor J. G. G. Briem og Hustru Line Snitker ligger ogsaa begravet her. De døde begge 1880. Line Snitker var Datter af Adjunkt S. ved Slagelse Latinskole. Medens Digtteren H. C. Andersen gik i Skole der, skrev han, der dengang var 18:19 Aar, et Digt til hende, som var hans første Kærlighed. Hun var allerede da forlovet med Briem. Digtet findes i den collinske Samling paa det fgl. Bibliotek.

22. Georg Severin Knæckenborg, fra 6. Decbr. 1880 til † 1. Okt. 1891. Gravsten paa Kirkegaarden. Født 27. Juli 1823 i Næstved. Student Herlufsholm 1840. Kandidat 1846. Huslærer. 1849 konst. og 1851 fast ansat Adjunkt i Frederiksborg. Sognepræst Kallerup: Vindelse ved Vejle 1860. Ordineret 1861. Gift 1851 med Hanne Petrine Margrethe Beck, der var født paa Sct. Croix 26. Okt. 1821. 23. Juni 1866 valgt til Landstingsmand for 10. Kreds (Vejle og Skanderborg Amter). Stemte i 1866 Nej mod Grundlovsændringen.

23. Harald Skovgaard, fra 1892 til 18. Jan. 1910, da han tog sin Afsked. Født 18. Decbr. 1834. Student fra Aarhus 1854. Kandidat 1859. Lærer ved Fredericia Borger-skole 1860. Pers. Kapellan Esbønderup: Noddebo 1863. Ordineret s. A. Hjelpepræst Thingsted paa Falster 1867 og i Mern 1871. Sognepræst Sæby 1873, Næsby: Lyvelse 1882. Gift i Asminderød 1874 med Agathe Wiedemann, Datter af Slotspræst Wiedemann, Asminderød. Bor i Slangerup.

24. Hans Christian Lynge, fra 1910. Kirkens nuværende Præst. Født 13. Novbr. 1856 i Højby Sogn i Odsherred. Lærereksamen 1882. Student 1885. Kandidat 1892. Fra 1892 til 1896 Præst og Lærer paa Christiansø, fra 1896 til 1910 Præst i Gerlev: Enslev ved Randers.

Latinskolen og den danske Skole.

Bed Reformationen oprettedes en Latinskole i Slangerup. I Kirkeordinansen af 14. Juni 1539 bestemtes det, at der „udi hver Kjøbstad skal være aleneste een Skole, og alle hine andre Pugeskoler, som her og der holdes, skulle affkaffes“. Om Undervisningen i de nye Skoler hedder det, at der „ikke skal læres andet end Latin, fordi Latinskolerne gierne fordiærves af de danske og tyske Skoler — — — Skrivere Skoler, som man dennem kalder, for Dreng og Piger og andre, som ikke duer til at lære Latin, maa Øvrigheden forsørge, dog skulle Forstanderne til saadanne Skoler se til med, at sand Gudsfrygtighed maa samme Børn saa efterhaanden indgynes og indgrundes af Børnelærdommen“. Bestemmelserne er ikke helt klare; thi uagtet der kun maatte være „aleneste een Skole“, forbydes Skrivekolerne ikke. Ved „Skolen“ i Slangerup, som i enhver anden Kjøbstad, forstod man dog altid Latinskolen. Paa Kæsens Byplan over Slangerup 1677 ses Skolen at have ligget i Kannikestræde paa det Jordstykke, der nu findes Østen for Kirkegaardens nordre Port. Kirkegaardsmuren har i tidligere Tid gaaet helt ud til Gaden, saaledes at Latinskolen laa indenfor Muren paa Kirkegaardens Terræn. Kæsens Kort har en Tegning af Kirke og Latinskole i Fugleperspektiv, og efter denne Tegning at domme har Latinskolen haft 2 takkede Gavle

og en Frontespice, der ligesom Gavlene har været prydet med Kamme. I Aaret 1547 tillagde Kristian III Slangेरups Rectorembede Kongetienden af Byerne Jordhøj, Hørup, Manderup og Kvinderup.

Bed Slangेरup Latinskole var ansat en Rector, der udførte Degnetjeneste i Kirken, og to Hørere, og den havde adskillige Stipendier, saaledes at den foruden fri Undervisning, som alle Disciplene havde, ogsaa ofte kunde give enkelte Hjælp til Klæder. De af Disciplene, der gik i ældste Klasse, Mesterlektion, tjente desuden en Del ved at være Løbedegne i de omliggende Landsbyer. Løbedegnebestillingen var meget eftertragtet, og mange af Disciplene vedblev at gaa i Skolen for at bevare Løvebrødet som Løbedegn. Derfor kunde man i Slangेरup, som andre Steder, se det Særshyn, at Latinskole „drenge“ havde baade Kone og Børn. Løbedegnene var ofte forhuttede og fordrukne, da den megen Flakken paa Landevejen ikke var af det gode, og Paavirkning i modsat Retning fra Latinskolens Side var der sjældent Tale om. I Latinskolerne gik det efter Programmet Latin og Lærsk, og man var ikke blødsødne. I Claus Pors' pædagogiske „Lærheds-Compass“ hedder det: „Gud haver skabt det tykke Kjød bag paa Laarene paa Mennesken, og paa den Sted er det godt anset af de gamle Forsfædre, at Børn og Ungdommen uden al Synd eller Skam skal have Straf og Riis. For Riis er intet Sværd, kan og ikke paa den Sted gjøre nogen Skade eller bryde nogen Been. Og naar de vokser noget op, saa taaler de og en pafsende Bast paa Kindbenet eller Kinden, for at det tykke Kjød maa heller ikke der sidde forgæves.“ Kun enkelte, som Christiern Pedersen, saa noget galt i, at „ufornumstige Skolemestre slængte, sled og hudstrøg de fattige Børn, at Blodet løb dem ned i deres Hoser ad Ryggen“.

For at bøde lidt paa de knappe Indkomster kunde det ske, at Løbedegnene var Skrivere for Bønderne eller signede og manede for Folk. Saaledes havde en Løbedegn fra Slangेरup Latinskole i 1578 paa en Hofkærls Unmodning lagt en Kobbernagle paa Alteret i Kirken under Kalk og Diss og faaet en Smed til at slaa denne Nagle „udi den onde Mandes Naavn“. Det kom for Landemodet og blev overgivet Biskoppen og Lensmanden.

Nogen stor Rolle kom Slangेरup Latinskole aldrig til at spille, skønt adskillige dygtige og kendte Mænd var Rectorer ved den, og da dens Stipendier blev taget fra den og overført til den nyoprettede Latinskole

i Hillerød, maatte Skolen indskrænke sig til kun at have 1 Hører foruden Rektoren.

I 1682 havde man paatænkt en Reduktion af Latinskolerne, men først i 1739 kom en Forordning, hvorefter der af 58 bestaaende Latinskoler skulde nedlægges 38, og danske Skoler oprettes i Stedet. I Slangerup var man imidlertid allerede i April 1736 kommet denne Forordning i Forkøbet. Da Provst Zwergius i 1732 kom til Slangerup, var Latinskolen gaaet helt i Staa og havde hverken Lærere eller Elever.

Byens danske Skole var det ogsaa meget daarligt bevendt med. Zwergius søgte saa at faa Latinskolen nedlagt og dens Pengemidler overført til den danske Skole. Det lykkedes. 1736 nedlagdes Latinskolen, efter at den havde bestaaet i 200 Aar, og Zwergius indsendte i Forening med Byfoged Joen Gad en Skrivelse til Kong Kristian VI, hvori Kongen takkes for hans „saa faderlige Omsorg for vores vanvittige Ungdom her i Slangerup ved allernaadigst at forandre vores latinske Skole til en dansk Skole“. Der oprettedes samtidig en Fundats for den danske Skole, hvori det bestemtes, at der skulde antages „en kristelig og bekvem Person“ til at undervise Børnene i Katekismus og Skrivning og Regning. Betalingen for Undervisningen, der tilfaldt Læreren, var 2 Skilling om Ugen for dem, der lærte at læse, og 4 Skilling om Ugen for dem, der tillige skulde lære Skrivning og Regning. Fattigfolks Børn skulde undervises uden Bederlag. Af Børnene skulde Læreren uddanne 4 til 6 saaledes, at de sammen med ham selv kunde udføre Kirkesangen. Lærerens Løn blev fastsat til 100 Slettedalere aarligt, og naar den gamle Skoleholder døde, skulde dennes Pension, 18 Rdlr., indgaa til den nye Lærer. Kongetienden af Byerne i Slangerup Landsogn, som Kristian III havde tillagt Latinskolen, lykkedes det ikke Zwergius at beholde. Den tillagdes i 1739 Latinskolen i Helsingør.

Provst Zwergius Skoleordning bibeholdtes til midt i forrige Aarhundrede.

Rektorer.

1. Jvar Nielsen Krag, fra 1613 til 1615. Født i Rbh. 1594. Søn af Mag. Prof. v. Universitetet senere Rektor ved Metropolitan skolen

Niels Krag og Hustru Else Mule. Han var kun 19 Aar, da han blev Rektor her. 1615 Sognepræst til Dure og Vejstrup i Svendborg Amt, hvor han † 1629. Gift med Clara Ambrosiusdatter 1616.

2. Mag. Ole Bind, fra 1617 til 1619, da han blev Conrektor i Roskilde, senere (1625) Rektor i Kbh. i 3 Maaneder. Derefter Sognepræst i Helliggiæst Kirke. Her brugte han i en Prædiken stærke Ord om Hofsets Laster. Kristian IV kaldte ham op paa Slottet og befalede ham at holde samme Tale for ham. Dette gjorde Bind med stor Frimodighed, vandt derved Kongens Gunst og blev udnævnt til Hofprædikant. Død 1646 som kgl. Confessionarius.

3. Stephan Hansen Stephansen (Stephanus), fra 1624 til 1625. Født 23. Juli 1599 i Kbh. Søn af kgl. Historiograf og Prof. Mag. Hans S. og dennes 1. Hustru Anna Vinstrup, Datter af Biskop Peter V. Student Herlufsholm 1615. Rejste udenlands og blev Rektor her efter Hjemkomsten. 1625 Magister. 1626 atter i Udlandet. 1630 Prof. eloquentiæ i Sorø. 1639 Prof. i Historie samme Sted. Udgav i Sorø Svend Aagesen 1642 og Saxo Grammaticus 1645. Er Forfatter til Fortsættelsen af Krags Kristian III's Historie. Gift 1. Gang med Anna Jacobæus, født 1611, † 1633, begr. i Sorø Kirke, Datter af Mathias Jacobæus, Læge i Aarhus. 2. Gang gift med Thale Eisenberg, Steddatter af Provst Hans Svane paa Samsø. Hun † 1675.

4. Mag. Peter Sørensen Sverborg, fra 1625 til 1627. Født 1660 i Svendborg. Søn af Provst Søren Jørgensen der. Magister 1627. 1630 Præst i Førslev og Sneslev. Her indrettede han i Sept. s. A. den første Kirkebog. Senere Provst. Mødte som saadan 1640 paa Herredagen i Kbh. † 1659. Gift 1. Gang med Sophie Knudsdatter, † 1643, 2. Gang 1644 med Else Jørgensdatter, † 1652, 3. Gang med Anna Davidsdatter, † 1664.

5. Mag. Angelus Lucius Græsserus. Var Rektor her 28. Maj 1633. S. A. res. Kapellan i Stege. 1640 Præst i Borre. Født ca. 1609. † 1652.

6. Christian Christensen Herløf eller Herlovsen, fra 1635 til

1639. Rimeligvis født i Nørre-Herslev. Gik 11 Aar i Slangerup Skole. Student 1627. 1639 Præst i Rasklev ved Kalundborg. Skænkede 9. Febr. 1647 Skolen 50 Slettedalere courant. † 1654. Gift med Mette Clausdatter.

7. Mag. Kasmus Poulsen Binding, var 1635 en kort Tid Vice- rektor her. S. A. Hører ved Kbh.'s Skole. 1640 Rektor i Sorø. Var født 19. Marts 1615.

8. Mag. Hans Hansen Aalborg, fra 1639 til 1653. Født i Kbh. 13. Aug. 1609. Studerede 1623 i Wittenberg. Kom 1631 hjem fra Tyskland. Magister 1637. Præst i 1653 i Gamburg paa Fyn, 1660 i Vejlsby s. St. † 1685. Gift med Anna Nielsdatter, Datter af Præst N. N. Steenløse i Gamburg.

9. Mag. Hans Hansen Resen jun., fra 1653 til 1654. Født i 1620'erne i Kbh. Søn af Sjællands Biskop, Dr. theol. H. Hansen Resen. Student 1645. Blev efter en Udenlandsrejse udnævnt til Rektor her af Faderen. Magister 1653. † som Præst i Nystad i Skaane 1676.

10. Mag. Herman Christensen Beck, fra 1654 til 1661. Født 22. Jan. 1628 i Kbh. Student 1646. Efter 3 Aars Universitetsstudier Huslærer hos Kentemester Jørgen Rosenkrantz, hvis Børn han var i Udlandet med til 1653. Biskop Laur. Scavenius udnævnte ham 19. Juni 1654 til Rektor her. 1661 Præst ved Sct. Hans Kirke i Odense. Magister s. A. 1672 Provst i Odense Herred. † 1681. Gift med Enke Maren Falster, født Krag. Hun † 1661.

11. Mag. Arnold Rhumann, fra 1661 til 1662. Født i Kbh. 1633. 1662 Conrektor ved Roskilde Domscole.

12. Mag. Anders Bording, fra 1662 til 1664. Født 21. Jan. 1619 i Alynborg i Ribe Stift, hvor Faderen, Dr. med. Christen B., var Medicus provincialis. Student Ribe 1637. Huslærer hos nogle adelige Jomfruer paa Brusgaard i Jylland. Derefter i Huset hos sin Broder Laurits, der var Præst i Ulfsborg. Gjorde sig bekendt ved sine danske og la-

tinffe Digte. 1653 Magister. Opholdt sig hos Tage Thott til Eriksholm til 1658. Derpaa i København uden Stilling. Efter at have været Rektor her i Slangerup blev han 1664 Lektor theol. i Ribe og Præst i Vester Vedsted, men da han ikke kunde prædike og dertil maatte lønne en anden, blev han led af Stillingen og rejste i 1665. I Rbh. udgav han fra 1666 til sin Død 1677 den første danske politiske Avis, „Den danske Mercurius“, der engang om Maanedn meddelte Tidens Begivenheder paa Vers. For dette Arbejde fik han til sin Død Pension af Regeringen.

13. Mag. Søren Hansen Hoffmann, fra 1663 til 1670. Var fra 1654 til 61 Hører i Aalborg. Magister 1661.

14. Mag. Jacob Worm, fra 1671 til 28. Febr. 1677, da han blev Præst i Viborg. Født 8. Decbr. 1642. Student fra Slagelse 1663. Baccalaureus 1664. Kandidat 1666. Magister 1667. Vandt med sine latinske Prædikener og et Værk om Kongens Ret til at kalde Præster Frederik III's Gunst. Fik 1669 Ventebrev paa et Embede i Viborg, men blev led af at vente og kom til Slangerup. Han døde 1694. Er omtalt sammen med Kingo i det foregaaende. Han var gift med Abel Achton, Datter af hans Formand i Viborg.

15. Mag. Niels Christophersen Blymester, fra 1677 til 1681. Født i Horsens 1646. Faderen var Raadmand der. Student Roskilde 1666. Baccalaureus 1668, derefter Alumnus paa Valkendorfs Collegium. 1677 Magister. 1681 Præst ved Sct. Peders Kirke i Næstved og 1691 Provst. † 1696 og begr. i Sct. Peders Kirke.

16. Mag. Gerhard Jochumsen Bønsach, fra 1682 til 1685. Flyttede til Holbæk, hvor han blev Rektor.

17. Knud Ravn, fra 1685 til 1695. Rejste til Nykøbing Sj. og blev Rektor der. Døde som Skibspræst i Flaaden.

18. Hans Bagger, født 17. Febr. 1662 i Holbæk, hvorfra Student 1682. Kandidat 1684. Blev 1682 Rektor i Nykøbing Sj., byttede med Formanden og kom hertil. † 1708 og begravet i Slangerup Kirke. Gift med Margrethe Steenbeck, født 1666, † 1739.

19. Jørgen Ebbesen Dgelbye, født 28. Jan. 1682 i Slangerup. Søn af Købmand Ebbe Jensøn. Student fra Slangerup 1699, Kandidat 1702. Blev Rektor her 1708. Var her kun 1:2 Aar. Blev Feltpræst og † 1711. Begravet i Kirken. (Se det foregaaende.)

20. Christian Eriksen Storch (ogsaa kaldet Stærch og Starde), fra 1706 Rektor i Korsør og her fra 1709 til 1722, da han blev Kapellan i Kirkehjllinge. 1724 Præst der. † 1745.

21. Mag. Hans Fritz, fra 1722 til 1729. Født 1694 i Helsingborg, hvor Faderen, Hans Jacobsen (Jacobæus) da var Præst; Faderen kom senere (1710) til Ude- og Oppesundby. Fritz gif i Helsingborgs og derefter i Helsingørs Skole, hvorfra Student 1713. Boede paa Regensen. 1717 Kandidat. 1722 Magister. 1729 Præst i Allerslev, hvor han døde 1762.

22. Willum Jensen Hemsing, født 1. Novbr. 1684 i Hemmesø ved Slagelse, hvorfra Student 1706. Baccalaureus 1712. Kandidat s. A. Blev Sogndegn i Kregome:Vinderød og derpaa 31. Okt. 1729 Rektor her. † 1731. Gift med Anna Frederiksdatter, som døde 1726 i Kregome.

23. Niels Hager, fra 16. Febr. 1731 til Skolens Nedlæggelse 1736. Blev s. A. Præst i Skum ved Thisted. Student Næstved 1716. Kandidat 1719. Hører i Næstved 1720. Var der i 7 Aar. Derpaa Huslærer, til han kom her. † 1758. Gift med Sofie Amalie King født ca. 1701, † 1773, Datter af Rektor Chr. King i Næstved.

Lærere.

1. Niels Kindstrup Bang, født 1712, Søn af Præst i Bang, Provst Hans B. Student fra Thisted 1731. Blev 1736 Kordegn og Skoleholder ved den danske Skole, hvis første Lærer efter Zwergius' Ordning han var. 1748 blev han ogsaa Klokker. † 1755. Gift 1. Gang med Birgitte Esmarch, der døde 1742, 27 Aar gammel. 2. Gang gift med Anna Kirstine Gad 2. Juli 1742. Hun var født 1722, † 1748.

Var Datter af Byfoged Joen G. (f. 1682, † 1746) og Hustru Anne Kirstine Jordhøy († 1773). — 3. Gang gift med Marie Borch.

2. Mogens Sølling, født 1700, Faderen Degn i Tølløse. Student Ringsted 1721. Kordegn og Klokker 1755. Afskød 1772 Embedet imod, at Eftermanden betalte hans Gæld paa 100 Rdl. og svarede ham aarlig 16 Rdl., gav ham Kost, Vask, Lys og 1¼ Pund The, 12 Pund Sukker og fri Bolig. † 1773.

3. Peder Cappel, kaldet 21. Jan. 1773, forflyttet til Kirkehyllinge 1783. Var født 1729 i Tølløse, Søn af Sognepræst Lauritz C. Student Roskilde 1749. Gift 1. Gang med Agnete Plum, der døde 1781, 2. Gang med Marie Calmer Riise. Cappel døde 1800.

4. Morten Laur, født 1750, Student 1771. Skoleholder i Maarum 1772. Kaldet af Biskop Valle hertil 1783. Afskødet 1825, † 1827. Gift 1. Gang med Frederikke Johanne Nielsdatter 1772. Hun døde 1801. 2. Gang 1802 med Enke Marie Kirschbaum, født Kam.

5. S. Jbsen, fra 1825 til 1846.

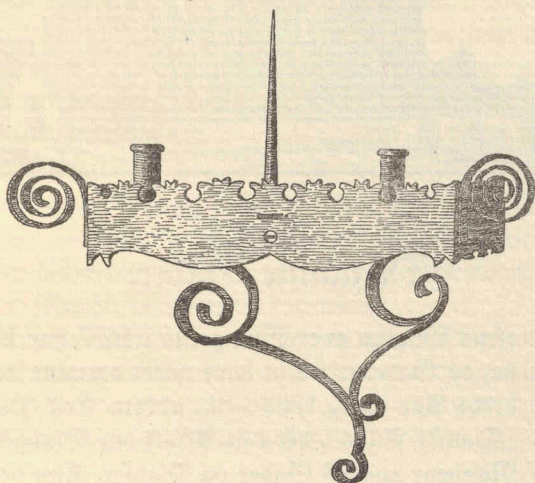
6. Jacob Christian Sophus Betz, fra 21. Novbr. 1846 til 1. Jan. 1883. Han var Broder til den kendte Skolemand, Lærer Alfred Betz, Jdestrup paa Falster, hvis Søn

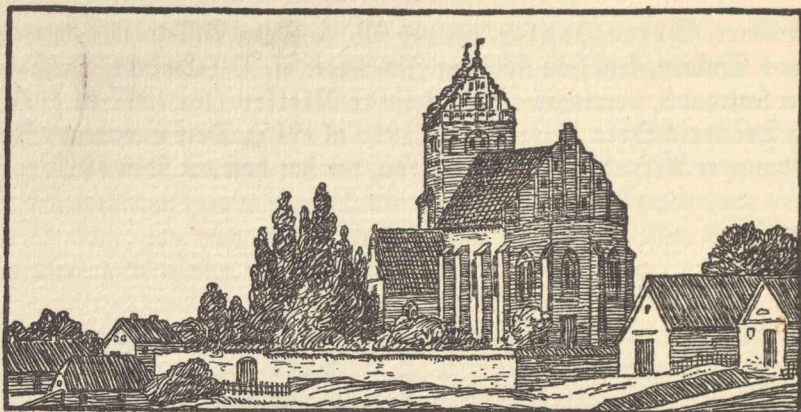
7. Marius Christian Betz fik Embedet efter ham 1884. Han blev her til 1. Jan. 1907, da han søgte sin Afskød. Er nu Klokker ved Sct. Matthæus Kirke i København.

Den danske Skole havde i Begyndelsen af 1800-Tallet en egen Bygning i Kannikestræde Best for Jordhøjstien. I 1839 udskiltes Kvinderup Skoledistrikt fra Skolen her. 1900 byggedes den nuværende Kommuneskole, hvis Udseende minder om den gamle Latinskoles, og i 1901 toges den i Brug. 1907 brændte den gamle danske Skole i Kannikestræde.

Da Kommuneskolen i 1901 blev taget i Brug, blev der ansat endnu

en Lærer, Søren Hansen, der ved M. C. Betz's Afsked 1907 overtog hans Embede, som han stadig er Indehaver af. Det Embede, S. Hansen fratraadte, overtoges af Valdemar Nielsen (fra 1907 til 1910) og Frederik Orla Nielsen (fra 1910 til 1915). Dets nuværende Indehaver er Alfred Erland Nielsen, der har haft det siden 1915.

De gamle Gader.

Resens Byplan over Slangerup i 1677 har 10 Gadenavne, og Gaderne ses at have gaaet omtrent som nu. Hundrede Aar efter, 1763—81, udkom Erik Pontoppidans „Danske Atlas“, der i sit Afsnit om Slangerup nævner Navnene paa 13 Gader og Pladser. Kun de 5 af Navnene er fælles hos Resen og Pontoppidan; men en Del af de Navne, som nævnes i „Danske Atlas“, er sikkert andre Navne paa Gader, som Resen ogsaa har.

Kirketorvet og Hestetorvet, Kongensgade, Svalbergade, Klosterstræde og Møllestræde er de Navne, man finder hos begge.

Paa Kirketorvet (ogsaa kaldet Hovedtorvet), Byens centrale Sted, holdtes de store Markeder med Undtagelse af Hestemarkederne, der holdtes paa Hestetorvet, Pladsen, ved hvis Sydside Savværket nu ligger. De fire Lingstene, der ligger paa Kirketorvet, benyttede Slagterne som Blok og Disk for deres udstillede Varer, naar der var Marked. Der holdtes Marked 4 Gange om Aaret, og nulevende Folk ved at berette om de mange fremmede, der kom til Slangerup paa Markedsdagene. Kreaturerne stod ved Bomme paa Kirketorvets Nordside og helt hen i Strandstræde, der sammen med Svalbergade var livlig trafikeret af Markedsgæster, der gik fra det ene Torv til det andet. Krammarkedet og

alle Forlystelserne var paa Kirketorvet. I den vestre Side af Kirketorvet er opstillet en Buste af Kingo, afløret den 20. Juli 1883. Busten flankeres af 2 Kampestenene, den ene prydet med Byvaabnet og Aarstallerne 1100—1809, den anden med Borgmester Hans Atkes Bomærke og Aarstallet 1675. Denne Sten stod forhen ved en Gaard i Brobæksgade, men blev, efter at Kingobusten var rejst, flyttet op paa Kirketorvet. Byvaabenstenen blev samtidig lavet som Pendant.

Som alle andre Købstæder havde Slangerup et stort Kvæghold og Kirketorvet har sikkert været det Sted, hvor Køerne førtes til Bytjren. Tyrehold var et offentligt Anliggende, og de allerfleste Byer holdt en Bytjyr. Undertiden havde Byfogeden eller Ræmneren Pligt til at holde Bytjyr, undertiden sattes Tyren ligesvem i Kost og Pleje hos en af Borgerne, der da maatte finde sig i, at den hvert Aar synedes, om den var „vel fød og ved sin Magt“. At Slangerup ogsaa har haft Bytjyr, fremgaar bl. a. af Ræmnerregnskabet for 1616 (Rigsarkivet), der nævner „Tyrepeng 9 Mark“, Afgiften til Bytjren.

Kongensgade er Byens fornemste og ældste Gade. Kongensgader eller Al- (Aldel)gader forekommer i en Mængde Byer, da det var den alfare Vej, Landevejen gennem Byen, man kaldte saaledes. Slangerup Kongensgade løber forbi Kommuneskolen, Gæstgivergaarden og Møllegaard.

I Kongensgade staar en i 1887 rejst Bautaften med Insription om Erik Egegod og hans Dronning, Bodil Thorgotsdatter.

En anden Gade, hvis Navn man støder paa i mangfoldige Byer, er Svaldergade, Gaden fra Kirketorvet til Savværket. Undertiden benævnes den ogsaa Skvaldergade. Gader med dette Navn var at finde i Byernes fattigste Kvarter, hvor usle Kønner stod og krøb sammen og skuttede Krog, hvor Sladderer gik i Krogene, og hvor Kvindfolk skændtes og smækkede med Gadedørene. I Svaldergade var ikke rart at komme, og Beboerne fra de andre Gader holdt sig fornemt derfra.

Klosterstræde er velkendt ogsaa nu om Stunder. Byens Benedictiner-Kloster har givet dette Stræde Navn. Klosteret skal have ligget paa den Plads, som begrænses af Klosterstræde, Svaldergade og Kirketorvet. Da Klosters Saga var ude, og Klosterkirken skændedes til Byen, overgik ogsaa et Klosteret tilhørende Stenhus til Byen. Dette indrettedes som tidligere nævnt til Raadhús, og det skal efter Resens

Plan have ligget paa Kirketorvets Østside. Raadhuset brændte i 1724.

Det nuværende Klosterstræde munder ud i Svalbergade. Tidligere har den fortsat paa den anden Side af Svalbergade bag om Posthusets Have og har stødt til Strandstræde — Vejen til Frederiksfund — omtrent overfor, hvor nu Menighedshuset „Kingos Minde“ er bygget. Hvorfor og hvornaar dette Stykke er klippet af Klosterstræde vides ikke, men det maa være sket, efter at Kesen i 1677 tegnede sit Kort over Byen, for han har Strædet i hele dets Længde. Maaske er det sket umiddelbart efter en af de store Ildbrande, der hærgede Byen i sin Tid.

Om disse Brande meddeler „Dansk Atlas“:

„1672 brændte en Deel af Byen.

1719 afbrændte Byefogdens og en stor Kiøbmands Gaard med en Deel Huuse.

1724 afbrændte Raad:Stuen, som en igien er opbyggt, og 57 Gaarde og Huuse.

1729 afbrændte hele Froms:Gadens Huuse paa begge Sider“.

Den sidste af de Gader, baade Kesen og Pontoppidan har, er Møllestræde. Det er den Smøge, der fra Kirketorvet fører forbi Mejeriet og løber ned til Kongensgade ved Møllegaarden. Sit Navn har Strædet ikke efter Møllegaarden, der indtil midt i forrige Aarhundrede var Gæstgivergaard, eller efter Møllen, der i vore Dage er beliggende for Enden af Kongensgade, og som bygget 1859 er langt yngre end det lille, bakkede Stræde. Middelalderens Møllgader og Møllestræder førte altid til Byens Dam eller Åa, hvor Vandmøllen laa affides og ene i Bruset fra det opdæmmede Vand. Slangerrupperne søgte til 2 Vandmøller, Have Mølle og Kratmøllen, beliggende hver paa sin Side af Byen. Møllestræde betegner den Vej, der — fortsat ad Vejen langs med Møllegaardens Ladelænge — førte ud over Slangerrup Ø til Kratmøllen. Denne Mølle, der først for faa Aar siden efter mange og lange Stridigheder blev lagt ind under Slangerrup Bysogn, hørte i tidligere Tid til Hjørlande Sogn. I Middelalderen ejedes den af Baldemar Aterdag og senere af Dronning Margrethe, der skænkede den til Ubelholt Kloster. Kratmøllen nedlagdes som Vandmølle i 1839 og erstattedes da med en stor Vindmølle, som senere er brændt. Have Mølle er først for nogle Aar siden nedlagt som Vandmølle, skønt der sidst i 1830'erne blev bygget en Vindmølle. Denne blev revet ned for 3 Aar siden.

Foruden de her nævnte Gader anfører Nesen Brobæksgade, Agaardsstræde, Strandstræde, Kannikestræde og Østræde.

Brobæksgade har faaet Navn efter den Bro, der fører over Aaen, hvor Vejene løber til København og Roskilde. Fra Broen gif den Syd om Kongensgade og svingede derefter mod Nord ind paa Kirketorvet, akkurat som den gør den Dag i Dag.

Navnet Agaardsstræde er vist mindre kendt nu om Stunder, skønt Strædet eksisterer endnu. Det er den smalle Gude, der fra Kirketorvets Sydende stikker ned mod Aaen forbi den Ejendom, der i mange Aar ejedes af nu afdøde Sadelmager Schæffer.

For Enden af Agaardsstræde ejede Klosteret et Jordstykke, der kaldtes Klosterpladsen. Her havde Byen sin Badstueplads, hvor Koner og Piger med Skørterne opkiltrede stod i Vand til Knæene og tvættede Løj. Blev Vandet for koldt, brugte man en forankret Svømmebro. Det renavadskede Løj udbredtes til Tørring paa Tøften og paa de grønne Enge langs Aaen. Ofte saas lange Rækker Lærred ligge i Solen paa Blegepladsen. Strædet, som i „Danske Atlas“ kaldtes Blegdamsstræde, er sikkert det samme, som Nesen kalder Agaardsstræde.

Strandstræde minder om den Tid, da Slangerup havde sine store Dage som Søhandelsby og Havnestad. Strædet udgaar fra Kirketorvet og ender ved Byens endnu eksisterende vestre Accisebod, hvor Landevejen gaar videre til Frederiksfund.

Fra Kongensgade udgaar Kannikestræde stik imod Vest. Efter et retvinklet Knæl udmunder den i Strandstræde et lille Stykke Vest for, hvor den forsvundne Del af Klosterstræde fra modsat Side stødte til Strandstræde.

Kannikestræde kaldes for det meste i daglig Tale Skolegade, og Navnet er ikke saa galt. Her laa nemlig Byens Skoler, baade den danske og Latinskolen. Byens aandelige Centrum har været her, hvor foruden begge Skoler ogsaa Præstegaarden laa i lang Tid. Paa Hjørnet af Kongensgade og Kannikestræde var Kirkegaarden trukket saa meget tilbage, at der blev Plads til en Købmandsgaard. Købmændene, der boede her, førte igennem lange Perioder et stort Ord indenfor Byens Styrelse sammen med Borgmesteren, Byfogeden og Raadmændene. En af de mest kendte Købmænd paa Hjørnet var Niels Gad. Han hørte til en rig og anset Patricierfamilie, der saa langt tilbage som i 1379

nævnes med Slangerup som Hjemsted. Byfoged Jøen Nielsen Gad og Møller Lars Nielsen Gad paa Kratmøllen var hans Sønner. En tredje Søn, Anders Nielsen Gad, var først Købmand, men overtog senere Have Mølle, hvor han døde 1749. En Datter af den gamle Niels Gad blev gift med Købmand Bøye Nielsen Møller, som overtog sin Svigerfaders Forretning og blev Kirkeværge. Bøye Nielsen Møllers Datter, Anne, blev gift med en Student, Lars Larsen Granberg, og de overtog Have Mølle, da Anders Nielsen Gad døde. I Slangerup Kirke findes flere kostbare Gaver skænket af denne store Familie.

Paa det modsatte Hjørne af Gaden — hvor nu Brugsforeningen er — laa Præstegaarden, hvor bl. a. Kingo har boet.

Latinskolen med dens larmende og syngende Pøblinge har i de 200 Aar, Latinskolen bestod, præget dette Stræde. Her har deres latinske Hymner lydt ud i Aftenstilheden, mens Godtsfolk sad paa Gavlbænken under den duftende Hyl, og Kingo memorerede sin Prædikenovre paa den anden Side af Gaden.

Den sidste Gade, Resen nævner, er Østræde. Ogsaa denne Færdsejlsvej kendes endnu og nævnes oftest med sit rette Navn. Dette Stræde løber som en Fortsættelse af Møllestræde ned mod Jernbanestationen, hvis Skinnenet har skaaret det over. Tidligere førte det ud til Slangerup Ø, der har givet det Navn.

De Gader, som kun Pontoppidan har, er Fromsgade, Bommegade, Timiansstræde, Oldgade, Præstestræde, Bognmagergade, Blegdamsstræde og Slotshusene.

For fleres Bedkommende kan det konstateres, at de har eksisteret. At saa mange Gader skulde være forsvundet under Jidsvaaderne er næppe tænkeligt, da Byen nu omtrent har samme Omfang som i dens Glansperiode. Middelalderens Købstæder havde sjældent nogen imponerende Størrelse. Snarere er Pontoppidans Navne nye Navne paa Gader, som Resen ogsaa har, saaledes som anført tidligere.

Flere af Gaderne har haft mere end et Navn i daglig Tale, og en Del af dem har skiftet Navn i Løbet af de 100 Aar, der er mellem Resen og Pontoppidan.

Fromsgade er ganske sikkert opkaldt efter Ditlev From, Lensmand paa Lensgaarden i Slagslunde. Det var meget almindeligt, at Byernes Matadorer reddede deres Navn fra Glemselen ved at hæfte det til

en Gade, som de selv helt eller delvis var Ejer af. Ditlev From ligger begravet i Slangerup Kirke. En af de gamle Kirkebøger siger, at Provst Zvergius' Enke hensad som Enke i „Md. Brøndums Sted i Fromsgade“, hvor hun 1797 døde, 80 Aar gammel.

Gaden har været til, det er der altsaa ingen Tvivl om.

Navnet Bommegade er i Slægt med Navne som Pølsestræde, Bindelgade, Bindestræde og Bimmelkastet og betegner en Færdsejlsvej, der bugter sig eller løber i en Bue som Rundingen paa en velnæret Mave. Der er flere Gader i Slangerup, Navnet kan have passet paa, men hvilken af de tidligere nævnte, der har været beæret med Navnet, har ikke kunnet afgøres. Navnet brugtes endnu i 1760erne.

Paa Grænsen mellem Byen og dens Marker maa Timiansstræde have gaaet som Vej ud til Haverne, der laa som en Ring omkring Byen. I andre gamle Købstæder træffer man paa det Sted Grønnegade, Petersillegade, Humlestræde o. s. v., alle opkaldt efter Havernes Bækster. Slangerupborgerne havde deres Urtehaver i en lang Række Øst for Kongensgade og Nord for Kannikestræde. Det viser sig da ogsaa, at Kannikestræde fra Knækket til Udmundingen i Strandstræde i gamle Skøder undertiden kaldes Timiansstræde eller Timiansgade.

Oldgades Beliggenhed kan ikke konstateres, men Navnet er let at tyde. Old betyder Udmark eller Fælled, et Jordstykke, der ligger hen til Græsning. Navnet har vi i Skibby Old og Bonderup Old i Hornsherred. Oldgade har ført ud til en af Bængene, hvor Bøhyrden drev omkring med Kvæget.

Et Par Gader som Præstestræde og Blegdamsstræde er Gængangere. Præstestræder, Provstegader, Kapellanstræde og Degnegade kendes i andre Byer, hvor de altid findes ved Præstegaarden, Skolen eller Kirken. Præstestræde i Slangerup er det Stræde, Resen kalder Kannikestræde. Gamle Skøder har snart det ene, snart det andet af disse Navne. At Blegdamsstræde maa være det samme som Aagaardsstræde, er nævnt foran.

Hvad angaar Bognmagergade, da er selve Navnet meget almindeligt forekommende ogsaa andre Steder. Enkelte gamle Mennesker i Byen mener at have hørt Navnet, men hvor Gaden har ligget, vides ikke. I andre Byer har Bognmagergade, der oprindeligt har heddet Bognmandsgade, ligget ved Heste- og Kvægstaldene i Byens Udkant.

Endelig er der Slotshusene. Paa Slangerup Overdrev findes en Bakke, der paa gamle Kort kaldes Slotsbakken, og en Engstrækning, der benævnes Slotsøen eller Slotsmosen. Paa Slotsbakken er der et Boldsted, hvori der findes en Mængde Kampesten og enkelte Mørsten. Det Slot, der har ligget her, har næppe været ret stort, og man støder ingen Steder paa Navnet „Slangerup Slot“. Derimod ved man, at Kongerne havde en Gæstegaard i eller ved Slangerup, og at de overnattede her eller gjorde nogle Dages Ophold, naar de var paa Rejse. Slangerup „gestegordtt“ nævnes i 1555, da Kristian III herfra udstedte et Brev, hvori han til Knardrup Kloster (Universitetets Gods) skænkede to Fæstegaarde i Sundbylille og fire i Hjørunde. Disse Gaarde kaldes for Slangerup Gods, d. v. s. Gods, der før Reformationen hørte til Klosteret i Slangerup. Der er en Mulighed for, at den her nævnte „gestegordtt“ er den samme som Slottet, men rimeligere er det maaske at antage, at „gestegordtt“en er den tidligere omtalte Slangerup Klosters Gæstegaard.

Hvor naar Slottet er nedrevet eller brændt, vides ikke. At Slotshusene har faaet Navn efter Slottet, er der meget, der taler for, og de har da ligget paa Overdrevet.

I Johannes Steenstrups „De danske Stednavne“ omtales, at Slangerup har haft en Pottemagergade. Maaske er der her Tale om den østlige Ende af Klosterstræde, hvor der i adskillige Aar har været og endnu er et Pottemagerværksted. I hvert Fald har Pottemagergade sikkert ligget i Byens Udkant. Pottemagere, Smede, Klokker og Grødestobere og andre Haandværkere, der arbejdede med Jld, holdt som Regel til ude i Periferien, dels frivilligt, dels tvunget af Bymændene, der var angst for at have de ildspendende Skorstene midt inde mellem deres Straatage. Tegltage i Købstæderne kom først paa et temmelig sent Tidspunkt.

Traditionen siger, at Borgerne paa Svenskekrigens Tid tog Byens Kobberporte af Hængslerne og sænkede dem i en Mose i Cirkel-Engen Sydøst for Byen, for at Fjenden ikke skulde bortføre dem. Fortællingen om de nedsænkede Kobberporte har holdt sig helt op til vor Tid og kendes endnu paa Egnen; men hvor Byporten har været eller, om der har været flere Porte, kan ikke siges.

I 1774 havde Byen iflg. „Danske Atlas“ ialt 95 Gaarde og Huse. I Byen boede dengang „Sognepræsten, en residerende Capellan, Bys-

fogden, Bneskriveren, 3 Kjøbmænd, 36 Haandværksmestre af alle Slags, 17 Uolsmænd og Brændeviinsbrændere, i alt 67 Borgere og 8 Enker, Gamle og Unge i alt omtrent 400. Hele Byen er taxeret i Brand-Cassen for 24,000 Rdlr., og Kirken for 22,100 Rdlr. — — Hospitalet har 8 Lemmer".

I 1774, da denne Optælling foretoges, var Slangerup dog næppe fuldt saa rig paa Indbyggere som i dens Glansperiode. 1774 ligger jo ikke ret mange Aar forud for 1809, da Byen ophørte at være Købstad. Hospitalet, der nævnes, var et Asyl for fattige. Det var i sin Tid oprettet ved Gave. Til Sammenligning mellem Pengeværdien dengang og nu kan anføres, at Kirken nu er assureret for 125,000 Kr., og det er ikke beregnet efter Krigspriser.

I 1808 skriver den konstituerede Byfoged C. P. Feilberg i en Erklæring, hvori han anbefaler Byens Nedlæggelse som Købstad: „Byen har for en 12 til 16 Aar tilbage haft over 400 Indvaanere, nu har den næppe 300. Den har 3 Købmænd, 5 Brændeviinsbrændere, hvoraf de 2 tillige ere Købmænd, 5 Skomagere, 1 Murmester, 2 Hjulmænd, 3 Pottemagere, 1 Bager, 1 Hattemager, 3 Bøvere, 1 Skrædder, 3 Snekere, 1 Slagter, 2 Smede. De øvrige Indvaanere, naar undtages de egl. Embedsmænd, ere Daglejere eller Uolsbrugere, hvilket sidste næsten enhver i Byen tillige er". Slangerup Byfoged har nu 1000 Indbyggere, og nu da Løbæltet er hævet, og Midtbanen kommer til Byen, vil Udviklingen sikkert tage Fart. —

Som i andre Købstæder førte Byens Styrelse ogsaa i Slangerup en næsten haabløs Kamp med Befolkningens Tendenser til at vælte deres Møddingskarn af i Gaderne. Enkelte Gader formelig flød af stinkende Vand og Kænstensmudder, Kølkenaffald o. dsl. I Gaderne vrimlede det af herreløse Hunde, der reves og sloges og ofte gjorde Gaden usarbar. De levede højt paa Kadaverne af døde Husdyr, som Ejereren skaffede sig af med ved at smide dem ud paa Gaden. Slangerups Kæmnerregnskab for 1611 (Rigsarkivet) har saaledes en Udgiftspost, hvor der findes anført, hvad Rakkeren har faaet udbetalt for at fjerne halvraadne Dyrerække fra Gaderne, fordi de laa „og stinkede ilde ad Godtfolk, som gif derom". I samme Regnskab for 1615 finder man en Illustration til Krigen, som Hundene førte med hverandre. Byen har nemlig maattet afholde Udgifterne, der var forbundet med at lade Rak-

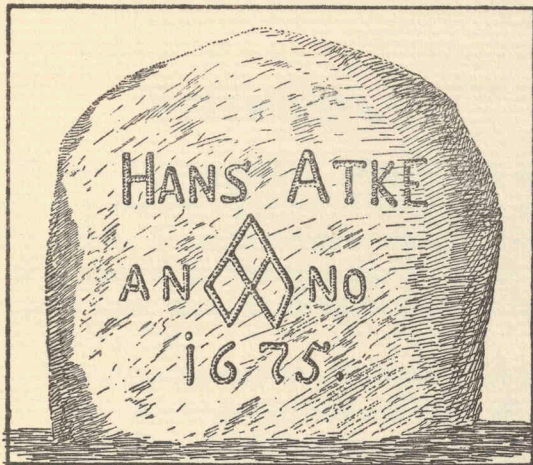
keren sjerne Resterne af et stakkels Kræ, som „kongelig Majestæts Hunde reff ihjel“.

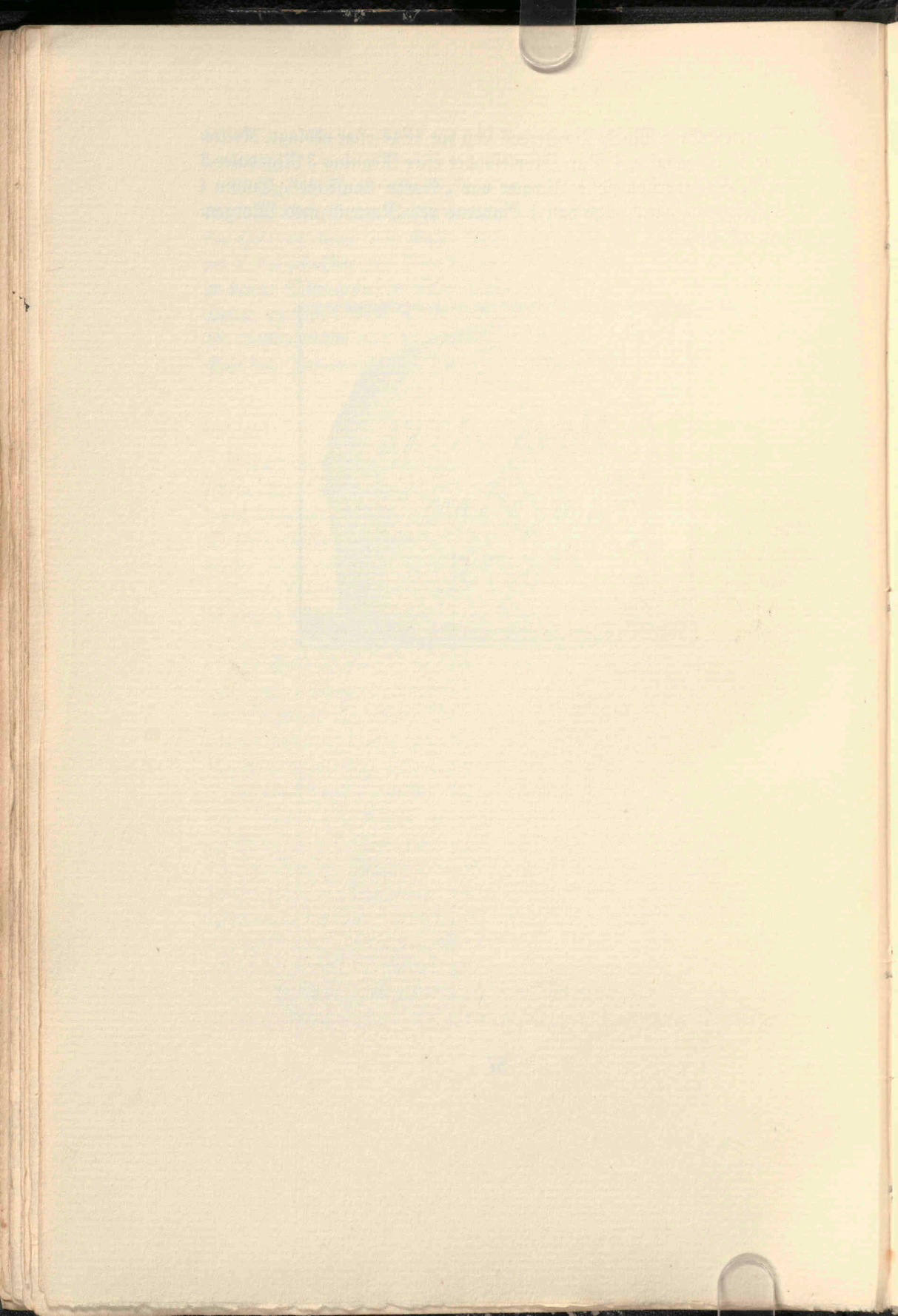
Slangerup havde vistnok ikke altid selv nogen Rakker. I Tiden henimod Købstadsperiodens Afslutning laante man i hvert Fald Rakkeren fra Hillerød, naar man skulde have henrettede og Selvmordere begravet i Galgebakken paa Dverdrevet. Sammen med Hillerød og Helsingør havde Slangerup en Skarpretter eller Mestermænd, der boede i Helsingør, og som i 1686 hed Frandt; Mühlhausen. I Slutningen af det 18. Aarhundrede drev Slangerup det til at have sin egen Skarpretter. Han hed Ingemann. Da han døde, bortfaldt Bestillingen.

Opkaldt som Gaderne i de gamle Købstæder blev efter, hvad der laa i dem eller, hvor de førte hen, efter deres Form og Udseende eller efter deres Beboere, viser de gamle Navne som i et Spejl Købstadslivet og Borgernes Færden gennem sundne Tider. De gamle Gadenavne bidrager til at bevare en By's historiske Minder og fortjener at blive holdt i Hævd. Det tjener derfor Borgerforeningen for Slangerup Byfogd til megen Ære, at den har besluttet at opsætte stilfulde Skilte i Gaderne for derved at bidrage til, at de gamle Navne reddes fra Glemselen. I sine Bestræbelser for at redde, hvad reddes kan, har Borgerforeningen ogsaa opsporet og tilvejebragt de gamle Bytrommer, der tidligere lød i Gaderne og loffede Godtsfolk og Skarnsfolk til Vinduerne. Byhornet findes paa Landbrugsmuseet i Lyngby, og Bægtermorgensstjernen er sammen med Arrestlænkerne i privat Eje udenfogns.

Byens Bægter lønnedes med 60 Rigsdaler om Aaret. Lønningen fik man ind paa den Maade, at man paalagde Byens Ejendomsbesiddere Bægterskat, der kunde være noget varierende fra det ene Aar til det andet, alt efter som Bægteren skulde have ny Uniform eller blot trængte til at faa forsaalet Støvlerne. Af Bægterregnskabet for 1844 ses det, at Indtægten det Aar har været 85 Rigsdaler 3 Mark 14 Skilling. Den er fremkommet saaledes: „Af Stederne i Slangerup, som i 1844 ere asfureret for 68,500 Rdlr., paalignet og opkrævet 12 Skilling pr. 100 Rdlr.“ Et Par af Bægterregnskabets Udgiftssider ser saaledes ud: „Til Bægter Munderingen efter vedlagte Regninger udbetalt 18 Rigsdaler,

1 Bægterskildt 4 Mark, Bægterens Løn for 1844 efter vedlagte Kvitteringer 60 Rigsdaler, 1 Par Støvlesødder efter Regning 3 Rigsdaler 3 Mark". Slangerpups sidste Bægter var „Søren Lansener". Endnu i Halvsjerdserne paraderede han i Gaderne ved Nattetid med Morgenstjernen i Haanden.

Tilføjeelse.

I en efter Bogens Trykning funden „Specification over det, som ved Markederne er indkommet i Portene i 1780“ ses det, at Byen dengang har haft tre Porte: Nørreport, Sønderport og Vesterport. Mod Øst, ud imod Slangstrup og Overdrev, har der næppe været nogen Port, men derimod støder man paa et Navn som „Ø-Ledet“. Vejen mod Øst har kun haft et Led.

En samtidig Smederegning nævner „Ledet ved Slottet“. I Slutningen af det 18. Aarhundrede har der med „Slottet“ sikkert kun været Ruinen eller Boldstedet paa Overdrevet.

Literatur.

Kesens Byplan 1677, Pontoppidans „Danske Atlas“ 1774, Clemensens og Løffler „Sjæll. Stifts Landsbykirker“ 1880, E. Carstensen „Hjorlunde Sogns Historie“ 1878, Rich. Petersen „Thomas Kingo og hans Samtid“ 1887, A. Petersen „Sjæll. Stifts Degnehistorie“ 1889, F. E. Hundrup „Lærerstanden ved de nedlagte Latinskoler o. s. v.“ 1871, Joakim Larsen „Bidrag til den danske Folkeundervisnings- og Folkeskoles Historie 1536—1784“ 1915, Gregor Paulsøn „Skånes dekorativa Kunst“ 1915, Chr. Axel Jensen „Danmarks Snekere og Billedsnidere i Tiden 1536—1660“ 1911, Johs. Steenstrup „De danske Stednavne“ 1908, Hugo Matthiessen „Gamle Gader“ 1917, Wibergs Præstehistorie, Trap II, forskellige Uargange af „Fra Frederiksborg Amt“, forskellige Pakker og Kopibøger vedrørende Frederiksborg Amt i Rigsarkivet, Dagbøger, Embedsbøger og Forhandlingsprotokoller for for Slangerup Bys Skolevæsen, Dokumenter i Kirkens Arkiv, Kæmner- og Fattigregnskaber, Skøder og Kirkebøger m. m.

Billeder.

Hellsidesbilledet af Kirken Side 9 er tegnet af Kr. Kongstad.

Prospektet af Byen Side 11 er gengivet efter Bruuns' Stik 1755.

Byvaabenet Side 13 gengivet efter Trap: Danmark.

Malmlampetten Side 14 er tegnet af Kr. K. Den omtales Side 23.

Kirkeinteriøret overfor Side 16 er gengivet efter J. L. Hansens Tegning i Trap: Danmark.

De tre Baabensskjolde over Side 17 er tegnede af Kr. K. De omtales Side 18.

Degnestolen overfor Side 24 er tegnet af Kr. K. og Stolene paa næste Side er gengivne efter Forfatterens Tegning.

Glasmaletierne Side 38 er tegnede af Forfatteren.

Pengetavlerne Side 39 er tegnede af Kr. K.

Jernlysearmen Side 47 er tegnet af Forfatteren.

Prospektet af Byen Side 48 er tegnet efter et Træsnit i Ill. Tiden: de fra 1861.

Atke-Stenen Side 57 er tegnet af Forfatteren.

Til Udførelsen af Illustrationerne har den Kaben-Levegauseke Fond ydet Understøttelse.

INDEX

Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.

Faint, illegible text at the bottom of the page, possibly bleed-through.

